

**Namangan viloyati Uychi tumani Jiydakapa QFY
Dexqon MFY hududini me'moriy rejalashtirish va
tashkil etish**

Kirish.

O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgan davrdan boshlab hukumatimiz tomonidan arhitektura va shaharsozlik sohasiga katta e'tibor berilib, shaharsozlik sohasi faoliyatida bir qator O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti Farmonlari va Vazirlar Maxkamasining ushbu soha yuzasidan qarorlari qabul qilindi.

Mamlakatimizda barcha sohalarda amalga oshirilayotgan keng ko'lamli islohotlar berayotgan yuksak samaralar ifodasini Namangan viloyati misolida ham ko'rish mumkin. Namangan ahli yurtimizda ro'y berayotgan buyuk o'zgarishlar va yangilanishlarda faol ishtirok etib, mustaqilligimizni mustahkamlash, Vatanimizni iqtisodiy-ijtimoiy rivojlantirish, ma'naviy-madaniy hayotimizni yanada yuksaltirishga munosib hissa qo'shib kelmoqda.

Qayd etib o'tilsinki, mustaqillik yillarida shahar va qishloqlar aholi punktlarining zamonaviy arxitektura qiyofasini shakllantirish, uy-joy va ijtimoiy-maishiy qurilishni jadal rivojlantirish, muhandislik-kommunikatsiya va yo'l-transport infratuzilmasini rekonstruksiya qilish hamda yangilash borasida kompleks chora-tadbirlar amalga oshirildi.

Davlatimiz rahbarining 2009 yil 3 avgustda qabul qilingan "Qishloq joylarda uy-joy qurilishi ko'lamini kengaytirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi hamda 2010 yil 8 sentabrda imzolangan "Qishloq joylarda uy-joylarni loyihalashtirishni takomillashtirish va qurilishni yaxshilash borasidagi qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarorlari asosida Namangan viloyatida 2010 yilda namunaviy loyihalar asosida 500 zamonaviy turar-joy barpo etildi.

Qishloq joylarda namunaviy loyihalar bo'yicha yakka tartibdagi uy-joy qurilishi dasturini amalga oshirish natijasida qishloq aholi punktlarining

qiyofasi tubdan yaxshilanib bormoqda, ijtimoiy-bozor infratuzilmasining rivojlangan tarmog‘i yaratildi.

Arxitektura va shaharsozlik sohasini yanada rivojlantirish, shaharlar va aholi punktlarining bosh rejalarini ishlab chiqish hamda amalga oshirish holatini yaxshilash, aholi punktlarini kompleks qurish bo‘yicha qabul qilinayotgan qarorlar uchun davlat va xo‘jalik boshqaruvi organlarining mas’uliyatini oshirildi.

Shu bilan birga shaharsozlik sohasi ushbu zamonaviy bosqichda hududiy tizimlarning yangi masshtablari, rejalashtirish va kelajak istiqbollarning yangi loyihaviy muddatlari, shaharlarni loyihalash va qurishning yangi muammolari bilan yuzma-yuz keldi.

Prizidentimiz SHavkat Mirziyoyev tomonidan 2018-yil 29-martdagi “Obod qishloq dasturi” qabul qilinishi qishloq joylarini obodonlashtirishga turtki bo‘ldi. Ushbu dasturga binoan mahallalarda obodonlashtirish ishlari olib borilmoqda.

Uychi tumanidagi Dexqon maxallasi hududi **167 ga** maydonni egallaydi. Shundan aholi yashaydigan maydon esa **37.7 ga** ni tashkil etadi. Loyihadan asosiy maqsad maxallada joylashgan aholini zamonaviy turar-joy binolari, zamonaviy muhandislik kommunikatsiyalari mujaassamlashtirilgan namunaviy loyihalarni barpo etgan holda yahlit kompozitsion yechim taklif etishdir.

Men o‘z loyihamda zamonaviy maxalla hududini tashkil etish masalasini hal etganman. Loyiha ustida ishlash jarayonida ushbu hududni tashkil etuvchi mavjud turar-joy binolari ham ma‘nan, ham jismonan eskirganligini hisobga olgan holda ulardan vos kechish masalasini qo‘ydim. Men loyihalashtirgan maxalla uchun umumiy kichik jamoat markazi tashkil qilindi. Maxalla hududida 5, 2 va 1 qavatlardan iborat bo‘lgan turar-joy binolarida foydalanildi.

Binolarni loyihalashda havoning aylanishi, er osti suv sathi 2-4 m tashkil etganligi sababli tashqi namlik va karroziyaga qarshi gidroizolyatsiya ishlarini amalga oshirilsh, er osti suv sathini pasaytirish uchun tik quduq (gorizontal va vertikal) larni qurish va mavjud kollektorlarni tozalsh orqali sizot suvlarni beton ariqlar orqali shahardan tashqariga chiqarishdan iborat. Ko'cha va maydonlarda manzarali daraxtlarni ekish orqali havoni yanada tozalashga va ochiq havoda dam olishga hizmat qiladi. Bu ham bolalarni salomatligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi va ta'lim jarayonini yaxshilanishiga ko'maklashadi

**I. HUDUDNI ARXITEKTURA-
LOYIHAVIY REJALASHTIRISHNI
TASHKIL ETISH
BO'LIMI**

Bitiruvchi: _____ B.Hakimov
(imzo)

Rahbar: _____ I.Yakubjanov
(imzo)

I.1 Namangan viloyatining umumiy ma'lumotlari.

Mamlakat	O'zbekiston
Status	Namangan viloyati
Koordinatlar	Koordinatlar 41°00'04" sh. k. 71 40 06
Ichki bo'linishlar	11 tuman
Namangan haqida ilk manba	1941 yil 6 mart
Oldingi nomlari	Namakkon
Maydoni	7.44 ming kv <u>km</u>
Markaz balandligi	350-880 <u>m</u>
Iqlimi	Quruq subtropik
Davlat tili	O'zbek
Aholi	▲ 2 652 400 kishi (<u>2017</u>)
Zichligi	292,8 kishi./km ²
Aglomeratsiya	6.5 mln atrofida
Millatlar tarkibi	O'zbeklar 88,4% foiz, Ruslar 0,7% foiz, Tojiklar 8,9 foiz , Qirg'izlar 1,0 foiz qolgan 1,0 foizini boshqa millatlar tashkil etadi.
Dini	Islom, Xristian, Ateist va h.k lar
Etnoxronim	
Soat belbog'i(Poyas)	<u>UTC+5</u>
Telefon kodi	+998 69
Pochta indeksi	100000
Avtomobil kodi	50 (16 - eski)
Rasmiy sayt	<u>http://namangan.uz/ru</u>

Namangan viloyati - O‘zR tarkibidagi viloyat. 1941 yil 6 martda tashkil etilgan (1960 yil 25 yanvarda Andijon va Farg‘ona viloyatlari tarkibiga qo‘shib yuborilgan. 1967 yil 18 dekabrda kayta tashkil etildi). Namangan (viloyat) respublikaning sharqida, Farg‘ona vodiysining shim.-g‘arbiy qismida, Tyanshan tog‘ tizmasi tarmoklari — Qurama va Chatqol tog‘larining yon bag‘rida joylashgan. Shimoliy va shimoliy-sharqdan Qirg‘iziston Respublikasining Jalolobod viloyati, janubiy-sharqdan Andijon, janubdan Farg‘ona, shimol va shimoliy-g‘arbdan Toshkent viloyati va Tojikistonning Sug‘d viloyati bilan chegaradosh.

Maydoni 7,44 ming km². Aholisi 2 652 400 kishi (2017). Namangan (viloyat)da 11 qishloq tumani (Kosonsoy, Mingbuloq, Namangan, Norin, Pop, To‘raqo‘rg‘on, Uychi, Uchqo‘rg‘on, Chortoq, Chust, Yangiqo‘rg‘on), 8 shahar (Namangan, Kosonsoy, Pop, To‘raqo‘rg‘on, Uchqo‘rg‘on, Chortoq, Chust, Haqqulobod), 11 shaharcha (Jomasho‘y, Toshbuloq, Navbahor, Oltinkon, Uyg‘ursoy, Chorkesar, Xalqobod, Uychi, O‘nhayat, Yangiqo‘rg‘on, Oqtosh), 741 mahalla fuqarolari yig‘ini va 11 ta shaharcha fuqarolari yig‘ini bor. Markazi — Namangan shahri

Tabiati. Viloyat hududining asosiy qismi Sirdaryoning o‘ng sohilida, keng Farg‘ona vodiysida joylashgan. Yer yuzasi, asosan, tekislik bo‘lib, shimoldan qator tepaliklar va Chatqol hamda Qurama tog‘lari bilan o‘ralgan. Balandligi 350–800 m. Tog‘ va adirlar, tor vodiylar, vohalar to‘rtlamchi geologik davrning katta-kichik daryolari va irmoqlarning faoliyatidan hosil bo‘lgan. Viloyat hududi geologik faol zonada joylashgan va 8 ballgacha-zilzilalar bo‘lib turadi. Keng maydonni egallab yotgan va dehqonchilik ob‘yekti bo‘lgan Qoraqalpoq cho‘li neogen davrida paydo bo‘lgan. Foydali qazilmalardan Chodak oltin koni, tog‘ kvars, surma, mis, neft, gips, ohaktosh va boshqa qurilish materiallari, shifobaxsh mineral suvlar (Chortoqda) topilgan.

Chust-Pop yer osti suvining issiqligi 50° (1300 m dan chiqadi). Suv tarkibida yod va brom bor. Chodaksoydan (450 m chuqurlikdan) 23° issiklikdagi vodorod-sulfidli suv chiqadi. Chortoq, Shahand, Kosonsoy, Uchqo'rg'on suvlari o'zining minerallanish darajasi va harakteri bo'yicha mashhur Matsesta, Chakrak, Tal suvlaridan qolishmaydi. Yer osti suvlari tog', adir, tog' oldi botiqlarida va yoyilmalarda yirik toshli, shag'alli va qumli qatlamlarda joylashgan. Sirdaryoga yaqin zonalarda yer osti (sizot) suvlari mavjud. Iqlimimi keskin kontinental. Yozi uzok, issiq, qishi qisqa, nisbatan sovuq. Yillik o'rtacha temperatura 13° . Yanvarda temperatura -25° gacha pasayadi, iyunda $35-45^{\circ}$ ga yetadi. Vegetatsiya davri 230 kun. Viloyatning turli qismlarida yog'in miqdori turlicha. Haqqulobod shahrida o'rtacha yillik yog'in miqdori 230 mm, g'arbida 90–190 mm, sharqda 300–400 mm, tog' etaklarida 600 mm. Yog'inning eng ko'pismi bahor va kuzda yog'adi. Daryolari yog'indan, tog'lardagi qor va muzliklardan suv oladi. Namangan (viloyat)da ko'plab mavsumiy soylar mavjud. Eng katta daryosi — Sirdaryo. U Norin va Qoradaryoning qo'shilishidan hosil bo'ladi. Norin va Sirdaryoga Chatqol tog'laridan oqib tushadigan Pochchaotasoy, Chortoksoy, Chustsoy, Olmossoy, Chodaksoy, G'ovasoy, Kosonsoy, Namangansoy kabi sersuv tog' daryolari kuyiladi. Kosonsoy, Chortoq, Eskiye suv omborlari, Oxunboboyev, Shimoliy Farg'ona, Katta Namangan kanallari qurilgan. Bahor va yoz boshlarida sodir bo'ladigan sel hodisalaridan saqlanish uchun sel omborlari barpo qilingan. Tuproklari prolyuvial, o'tloq, o'tloqi-botqoq, och tusli bo'z, ayrim joylarda sho'rxok, och tusli qo'ng'ir, jigarrang. Adirlar qumtosh, mergel, lyoss va chag'irtoshlar bilan qoplangan. Bahorda efemer o'simliklar o'sadi, chorva mollari boqiladi. Tekislik qismlarida bo'z, ko'ng'ir tuproqlar, qadimdan dehqonchilik qilib kelingnidan tabiiy holati o'zgargan va unumdorligi oshirilgan. Kosonsoyda tipik va qoramtir bo'z tuproq, Namangan, Uchqo'rg'on, Chust tumanlarida och bo'z tuproq tarqalgan. Tekislik qismining ekin

ekilmaydigan yerlarida sho‘ra, shuvoq, lola, otquloq, Sirdaryo bo‘ylarida betaga, astragal va boshqa o‘sadi. Tog‘larda archazorlar, yovvoyi olcha, olma va yong‘oqzorlar uchraydi. Tog‘larning baland qismi subalp o‘tloklari — yozgi yaylovlardan iborat. Namangan (viloyat)da deyarli o‘rmon yo‘q. Namangan mevali o‘rmon va o‘rmon ko‘chatzori mavjud. Cho‘l va adirlar o‘zlashtirilib yuborilganligi sababli bo‘ri, tulki, kabon, yumronqoziqlar kam uchraydi. Tog‘larda tog‘ takasi, sug‘ur bor. Adirlarda kalamush, dala sichqoni, echkemar, tipratikan, cho‘l toshbaqasi, turli xil ilon va kaltakesak ko‘p. Qushlardan burgut, kaklik va boshqa bor. Qorabovur, yovvoyi o‘rdak va boshqalar ovlanadi. Daryo, soy va boshqa suv havzalarida har xil baliqlar yashaydi, andatra keng tarqalgan. Podchaotasoy va G‘ovasoyda qunduz ham uchraydi. Namangan (viloyat) xududining intensiv o‘zlashtirilishi oqibatida sudralib yuruvchilar, qushlar, sut emizuvchilar, baliklarning ko‘p turlari kamayib bormoqda.

Aholining asosiy qismini o‘zbeklar (88,4%) tashkil etadi, shuningdek, tojik (8,9%), kirgiz (1,0%), rus (0,7 %), tatar, ukrain, ozarbayjon, yahudiy, belorus, arman, qozoq va boshqa millat vakillari ham (jami 89 millat) yashaydi. Aholi zichligi o‘rtacha 1 km² ga 292.8 kishi. Qishloq aholisi 1369,4 ming kishi, shaharliklar 808,8 ming kishi (2017).

Xo‘jaligi. Namangan (viloyat) respublika ishlab chiqarish va madaniy taraqqiyotida yetakchi o‘rinlardan birini egallaydi. Viloyat sanoatining asosiy tarmoqlari: mashinasozlik, elektrotexnika, kimyo, paxta tozalash, oziq-ovqat sanoatlari. Namangan (viloyat)da 170 dan ziyod sanoat korxonalari mavjud. Eng yirik sanoat korxonalaridan — mashinasozlik, avtomobillarni tuzatish, g‘isht, yog‘-ekstraksiya, paxta tozalash, oziq-ovqat (vino zavodi, pivo k-ti, "Namangan salqin ichimliklari", "Rohat", "Namangankonserva", "Shirinlik", "Kosonsoy-konserva" korxonalari), kimyo, "Elektroterm" ishlab chiqarish birlashmasining yetakchi korxonasi, ipak gazlamalar, badiiy buyumlar fabrikasi

va h.k. 3402 kichik, 249 shirkat, 76 qo'shma korxona faoliyat ko'rsatmoqda. Shular orasida: "Navro'z" O'zbekiston—Kanada, "Shohi So'zana", "Nestle-O'zbekiston", "Shams LTD", "Hyp", "Ohangar", "Chust pichog'i", "Namanganshina", "Kosonsoy-Tekmen", "Popfen", "Silk-Road", "Kasmir Deri", "Namanganqog'oz", "Yanis IV", O'zbekiston—Rossiya "Kem-tosh", "Shifo" korxonalari, O'zbekiston—Xitoy "Channa-Tekstil" qo'shma korxonasi, O'zbekiston—Turkiya "Kosonsoytekstil" va boshqa bor.

Qishloq xo'jaligi. Viloyat qishloq xo'jaligining asosiy tarmog'i — paxtachilik. Namangan (viloyat) mamlakatda yetishtirilayotgan pax-taning 8—9% ini beradi. G'allakorlik, polizchilik, tokchilik, sabzavotchilik, ipakchilik va chorvachilik rivojlangan. Tekislikdagi sug'oriladigan tu-manlarda chorvachilik, asosan, kora-mol, tog' oldilaridagi tabiiy o'tloqlarda qo'y va echki (jumladan, mayin junli) boqiladi. Qishloq xo'jaligida foydalaniladigan yerlar maydoni 548,1 ming ga, shundan haydaladigan yerlar 219,8 ming ga, yaylovlar 287,9 ming ga, bog' va ko'p yillik daraxtzorlar 31,2 ming ga, tokzorlar 8,7 ming ga ni tashkil qiladi. Don ekinlari 80,4 ming ga, paxta 109,5 ming ga, kartoshka 1,3 ming ga, sabzavot 3,5 ming ga, poliz ekinlari 1 ming ga, ozuka ekinlari 14,4 ming ga maydonni egallaydi, 7760 ga o'rmonzor, 3 ming ga tutzor bor (2017). Yerning meliorativ holatini yaxshilash maqsadida 4 ming km kollektor drenaj tar-moklari qurilgan. Viloyatning hamma tumanlarida sug'oriladigan maydonning asosiy qismida paxta va don ekinlari ekiladi. Namangan (viloyat)da 13 ming 453 nf fermer xo'jaligi bor. Jamoa va xususiy xo'jaliklarda 667,1 ming qoramol (shundan 261,4 mingi sigir), 899,3 ming kuy va echki, 5,8 ming ot mavjud, parrandachilik bilan ham shug'ullaniladi.

Transporti. Avtomobil yo'llarining uzunligi 1,7 ming km (shu jumladan, qattiqqoplamalisi 1,6 ming km). Andijon—Ko'qon, Toshkent-Pop-Qo'qon-Andijon va Namangan—Uchqo'rg'on o'rtasida poyezdlar qatnaydi.

Namangan— Marg‘ilon—Farg‘ona, Namangan— Andijon, Namangan— Qo‘qon yo‘nalishida avtobuslar qatnovi yo‘lga qo‘yilgan.

Farg‘ona vodiysini respublika poytaxti bilan bog‘lovchi Toshkent — O‘sh avtomobil yo‘lining Kamchiq dovonida uzunligi 358 km va 891 metr dan iborat bo‘lgan ikkita tunnel qurilib foydalanishga topshirildi. Namangan (viloyat) havo transportining rivojlanishi 1941 yilda aerodrom qurish bilan boshlandi. 1984 yilda zamonaviy havo laynerlariga xizmat qiluvchi uchish va qo‘nish maydoni ishga tushirildi. O‘rta Osiyo davlatlaridagi shaharlar, shuningdek, Moskva, Sankt-Peterburg, Yekaterinburg, Ufa, Simferopol, Novosibirsk, Magadan, Norilsk, Yakutsk, Krasnoyarsk, Mirniy kabi shaharlari va Ukraina poytaxti Kiyev shahri bilan muntazam aloqa yo‘lga qo‘yildi.

Madaniy-maorif, sog‘liqni saqlash va sport. viloyatda 681 umumiy ta’lim maktabi (442,662 ta o‘quvchi), 6 maxsus maktab-internat, 8 ta akademik litsey, 90 kasb-hunar kolleji (6235 o‘quvchi) faoliyat ko‘rsatdi.

Viloyatdagi 3 ta oliy o‘quv yurti (Namangan universiteti, Namangan muxandislik qurilish va Namangan muhandislik iktisodiyot in-tlari)da 16 mingdan ziyod talaba ta’lim oladi (2017). 1999—2001 yillar mobaynida barcha qulayliklarga ega bo‘lgan jami 28 kasb-hunar kolleji (18 ming 875 o‘quvchiga mo‘ljallangan), hamda 2 akademik litsey (1500 o‘rin) bunyod etildi. Ular zamonaviy o‘quv qurollari va texnika bilan jihozlandi. Viloyat o‘quvchilari Respublika miqyosida o‘tkaziladigan fan olimpiadalarida muntazam qatnashmoqdalar. Xalqaro AKSELS tanlovida g‘olib chiqib xorijiy davlatlarda tahsil olib qaytayotgan o‘quvchilar soni ham ortib bormoqda. AQShning o‘quvchilar o‘rtasida o‘tkazilgan AKSELS tanlovida Namangan (viloyat)dan 40 o‘quvchi ishtirok etdi.

Viloyatda 2 ta (Namangan o‘lkashu-noslik va Pop arxeologik) muzey, 1 markaziy, 409 jamoat kutubxonasi (1 mln. nusxadan ortiq asar), 162 madaniyat

uyi, 8 madaniyat va istirohat bog'i, 5 ta teatr (shu jumladan, Alisher Navoiy nomidagi viloyat musiqali drama teat-ri) bor.

Xalq hunarmandchiligi ayniqsa, Namangan va Chust shaharlarida qadimdan rivojlangan. Chustda pichoq, idish-tovoq, qishloq xo'jaligi qurollari ishlab chiqariladi, do'ppido'zlik, kashtachilik bilan shug'ullaniladi, xalatlar uchun beqasam va atlas gazlamalar to'qiladi. Chust badiiy buyumlar fabrikasi bor.

Sog'liqni saqlash. Namangan (viloyat) da 11650 o'rinli 115 kasalxona, 250 dan ortiq dorixona, Respublika shoshilinch tibbiy yordam markazining filiali, kuniga 30 ming bemorni qabul qilish quvvatiga ega bo'lgan 256 ambulatoriya poliklinika muassasasi ishlab turibdi. Namangan (viloyat)da o'tgan 10 yil mobaynida 218 qishloq shifokorlik punktlari barpo etildi, 41 qishloq shifokorlik ambulatoriyasi va feldsher-akusherlik punktlari qishloq shifokorlik punktlariga aylantirildi. Shu davrda 1505 o'rinli kasalxona, bir smenada 43,7 ming bemorni qabul qiluvchi poliklinikalar qurib bitkazildi, shoshilinch tibbiy yordam markazi, viloyat ko'p tarmoqli kasalxonasi, viloyat kardiologiya markazi, o'sma kasalliklar, Namangan shahar onalar va bolalar fizioterapevtik, yuqumli kasalliklar kasalxonalari foydalanishga topshirildi. Ular zamonaviy tibbiyot apparatlari, asbob-uskunalar bilan jihozlandi. Namanganda Semashko nomidagi respublika fizioterapevtik ilmiy tadqiqot instituti, respublika akusherlik va ginekologiya ilmiy tadqiqot instituti, nevrologiya, endokrinologiya va urologiya markazlari faoliyat ko'rsatmoqda.

Viloyatda onalik va bolalikni muhofaza qilish bo'yicha "Somom avlod" dasturi asosida 2000 yildan boshlab "Delfin", "Viktor" va boshqa zamonaviy apparatlar bilan jihozlangan "Ona va bola" skrining markazi ishlab turibdi. 6 ta sanatoriya (jumladan, "Chortoq", "Gulshan", "Kosonsoy"), Ko'ksaroy dam olish zonasi mavjud.

Sport. Viloyatdan sportning futbol, tennis, basketbol, voleybol, suv polosi, chim ustida xokkey, mini futbol, qo‘l to‘pi, shaxmat turlari bo‘yicha sportchilar mamlakat musobaqalarida muvaffaqiyatli ishtirok etib kelmoqdalar. Namangan (viloyat)da "Navbaxor" markaziy stadioni, shuningdek, 28 ta stadion, "Pahlavon", "Dinamo", "Alpomish", "Sog‘lom avlod" sport majmualari, 22 ta suzish havzasi, 54 ta tennis korti, 1 ta velotrek, 2 ta otchopar, 473 ta sport zali, 571 ta basketbol, 1754 ta voleybol, 375 ta qo‘l to‘pi, 422 ta kichik va 563 ta katta futbol maydon va maydonchalari bor. 590 mingdan ziyod kishi jismoniy tarbiya va sport bilan shug‘ullanadi. Ularning 260 ming nafaridan ortigi o‘smirlar. Namangan dovrugini oshirgan va an‘anaga aylangan "Universia-da-2000" tadbiri katta umumxalq bayrami sifatida keng nishonlandi. Shaxmat, charm to‘p buyicha Osiyo, jahon chempionatlari, saralash musobaqalari, tennischilarning "Buyuk ipak yo‘li", "Satellit", "Fyuchers" kabi turlarining o‘tkazilishi Namanganni dunyoga yana ham kengroq tanitdi. Namangan shahrining "Navbahor" stadioni, "Do‘stlik" tennis majmuasi, "Yoshlik" suzish havzasi, Namangan shahridagi "Paxlavon", "Alpomish", "Dinamo" sport majmualari, To‘raqo‘rg‘on tumanidagi "Kurash" majmuasi kabi sport inshootlarida xalqaro mavqedagi sport musobaqalari o‘tkazib turiladi.

Adabiyoti. Namangan qadimdan xalq og‘zaki ijodining deyarli barcha janrlariga boy o‘lkadir. Shu diyorda yaratilgan va keng tarqalgan og‘zaki ijod namunalarini xalq qo‘shiqchilari, ertakchilari hozirgi kungacha sakdab kelganlar. Ulardan yozib olingan qo‘shiqlar, termalar, asotirlar, rivoyatlar va ertaklar bir qancha to‘plamlarga kiritilgan. Yangiqo‘rg‘on, Chortoq, Uchqo‘rg‘on, Norin, Namangan va boshqa tumanlarda xalq dostonchilik maktablari davom etgan. Uchqo‘rg‘onlik dostonchilardan 20-asrning 20-yillaridayoq "Yozi bilan Zebo" dostoni yozib olinib, keyinchalik nashr qilingan.

Yozma adabiyot Namanganda ko'ha asrlardan boshlab rivojlanib keldi. Bu o'lka o'z ijodiy uslubi, ovozi va soziga ega bo'lgan bir qancha iste'dod egalarining vatanidir. Qadimiy Axsikent shahrida 11- 12-asrlarda so'z san'atining bir qancha yirik namoyandalari kamol topdilar. Markazi Axsikent bo'lgan Namangan adabiy muhiti shakllanib taraqqiy eta boradi. Abu Rashid-Ahmad Axsikatiy, Abul Vafo Axsikatiylar o'z davrining yetuk adib va olimlari edi. Yirik iste'dod egasi Asiriddin Axsikatiy malik ush-shuaro va amiri shuaro unvonlariga sazovor bo'ldi. O'zbek mumtoz adabiyotining namoyandasi Boborahim Mashrab shu o'lkada voyaga yetdi.

19-asrning 2-yarmida Nodim, Shavqiy, Ibrat, Hayrat, Xilvatiy va boshqa shoirlardan iborat ijodkorlar guruhi Namanganda e'tiborli bir adabiy muhitni vujudga keltirdi. Bu muhitda ijodiy kamolotga erishgan Muhammadsharif So'fizoda O'zbekiston so'z san'atkorlari orasida birinchi bo'lib xalq shoiri faxriy unvonini oldi. Ishoqxon Ibrat va Muhammadsharif Sufizoda 20-asr boshlarida jadidchilik, milliy uyg'onish harakatining yetuk vakillari sifatida faoliyat kursatdilar. Ular uz she'rlarida xalqni g'aflat va qoloklikdan chiqarish, millat ongini uygotish uchun ilm-ma'rifat zarurligini tashviq qildilar. Shoir Rafiq Mo'min 20-asr 20-yillar she'riyatida erk va haqiqat kuychisi bo'lib tanildi. Benazir iste'dod egasi Usmon Nosir o'zbek adabiyotining yirik namoyandalaridan edi. Zafar Diyor bolalarning sevimli shoiri bulib qoldi. Yuldosh Shamsharov, Parda Tursun o'zbek nasri taraqqiyotida uz urinlariga ega bo'ldilar. Chustiy, Sho'xiy o'z she'rlari bilan el orasida tanildi.

20-asrning 2-yarmidagi Namangan adabiy muhiti ijodkorlarga boy bo'ldi. Jonrid Abdullaxonov, Turg'un Po'lat, Nuriddin Boboxo'jayev, Husniddin Sharipov, Habib Sa'dulla, Dadaxon Nuriy, Ermuhammad Nurmatov, Abdug'ani Abduvaliyev, Ahmad Tursun, Ziyovuddin Mansurov va boshqa turli janrdagi asarlari bilan tanildilar. Shoir Habib Sa'dullaga O'zbekiston xalq shoiri faxriy

unvoni berildi. Namangan adabiy muhiti umum o'zbek adabiyotining ajralmas, tarkibiy qismi sifatida rivoj topmoqda.

Namangan (viloyat)da O'zbekiston ijodiy uyushmalari (yozuvchilar, rassomlar, me'morlar, jurnalistlar va boshqalar)ning viloyat tashkilotlari faoliyat ko'rsatmoqda.

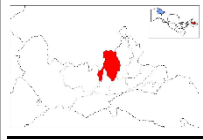
Matbuot, radio va televideniyesi. Namangan (viloyat)da 2 ta viloyat gazetalari. ("Namangan haqiqati", "Namanganskaya pravda"), 11 tuman va shahar gazetalari chiqadi. Viloyatda, shuningdek, tarmoq gazetalari va jurnallar nashr etiladi.

Namangan (viloyat)da dastlabki radioeshittirishlar 1932 yilda boshlangan. 1990 yildan viloyatda telestudiya tashkil etilib teleko'rsatuvlar berila boshladi. 2000 yil da yangi telemarkaz qurilib foydalanishga topshiriddi. Telemarkaz Germaniya "Simens" firmasining zamonaviy televideo apparaturasi bilan jihozlandi.

[illegible]

16

Namangan 11 ta tumandan iborat:

	Rayon	Aholi (2009)	Maydon (km ²)	Zichligi (chel/km ²)	karta
1	<u>Kosonsoy tumani</u>	177,800	512,0	347,2	
2	<u>Mingbuloq tumani</u>	91,600	740,0	123,4	
3	<u>Namangan tumani</u>	179.000	249,0	718,8	
4	<u>To'raqo'rg'on tumani</u>	193,330	309,0	625,6	
5	<u>Norin tumani</u>	118,300	207,1	571,2	
6	<u>Uychi tumani</u>	172,000	312,0	551,2	
7	<u>Pop tumani</u>	170,000	2941,0	57,8	
8	<u>Chortoq tumani</u>	164,000	377,8	434,1	
9	<u>CHust tumani</u>	217,000	300,0	723,3	
10	<u>Yangiqo'rg'on tumani</u>	206,100	540,0	381,6	

11	Uchqo'rg'on tumani	144,000	297,0	484,8	
----	---------------------------	---------	-------	-------	---

I.2 Uychi tumani tarixi

Uychi tumani 1935-yil iyun oyida tashkil topgan. Tumanning umumiy maydoni 309,8 kv km. Aholisi 184 ming 47 nafar. Tuman markazi Uychi shaharchasi bo'lib, u Namangan-Uchqo'rg'on avtomagistral yo'lida joylashgan. Uychi tumani - Namangan viloyatidagi tuman. 1935 yil 28 iyulda tashkil etilgan (1962 yilda Yangiqo'rg'on tumaniga qo'shib yuborilgan, 1967 yilda qayta tuzilgan). Viloyatning sharqiy qismida joylashgan. Janubidan Norin, shimolidan Chortoq tumanlari, shimoli-sharqda Qirg'iziston Respublikasi, sharqsa Uchqo'rg'on, g'arb va janubi-g'arbda Namangan tumanlari bilan chegaradosh. Maydoni 312 km². Aholisi 172 ming kishi (2004). Tuman da 2 shaharcha (Uychi va O'nhayot), 8 qishloq fuqarolari yig'ini (Do'stlik, Yorkatay, Yorqo'rg'on, Jiydakapa, Mashad, Uychi, Qizilravot, G'ayrat) bor. Markazi — Uychi shaharchasi. Tabiati. Relyefi, asosan, tekislik. Shimoli-sharqiy qismi adirlardan iborat. Iklimi kontinental. Yanvarning o'rtacha temperaturasi — 2,3°, eng past temperatura — 26°. Iyul oyining o'rtacha temperaturasi 26,3°, eng yuqori temperatura 42°. Yillik yog'in 188 mm, vegetatsiya davri 280—290 kun. Tuman hududidan Norin daryosi, Shimoliy Farg'ona va Katta Namangan kanallari oqib o'tadi. Tuproklari, asosan, och tusli bo'z va allyuvial tuproqlar. Yovvoyi o'simliklardan qamish, ajriq, pechak, sho'ra, adirlarda shuvoq o'sadi. Qushlardan qaldirg'och, bulbul, bedana, g'urrak, qarg'a, sassiqpopishak; sudraluvchilardan kaltakesak, toshbaqa, ilon, kemiruvchilardan yumronqoziq, kalamush, sichqon va boshqa bor.

Aholisi, asosan, o'zbeklar; qisman, tojik, rus, tatar, qirg'iz va boshqa millat vakillari yashaydi. Aholining o'rtacha zichligi 1 km²ga 555 kishi.

Xo'jaligining asosiy tarmog'i qishloq xo'jaligidir. Paxtachilik, g'allachilik yetakchi o'rinda. Sanoat korxonalaridan "Ipakchi", "Yigiruvto'quv", "Noto'qima mato" korxonalari, paxta tozalash zavodi, "AlJahon" O'zbekiston—Xitoy choy qadoqlash qo'shma korxonasi mavjud. 900 dan ziyod kichik korxona bor. Tumanda irrigatsiya o'rmon xo'jaligi, davlat o'rmon xo'jaligi, Bog'dorchilik, tokchilik va vinochilik ilmiy tadqiqot instituta filiali, ko'chat yetishtirish xo'jaligi mavjud. Tuman hududidagi 256 km yo'ldan 78 km viloyat va respublika ahamiyatiga ega bo'lgan transport yo'llaridir. Toshkent—Andijon temir yo'l ham tuman hududidan o'tgan.

Tumanda 13 shirkat, 203 fermer, 1 tajriba xo'jaligi, burdoqichilik bazasi, parrandachilik fabrikasi fermasi, viloyat naslchilik korxonasi faoliyat ko'rsatadi.

Qishloq xo'jaligida sug'oriladigan yerlar 20,7 ming ga, ekinzorlar 14,9 ming ga, shu jumladan, 8,1 ming ga yerga paxta, 5,5 ming ga yerga g'alla, shuningdek, kartoshka, sabzavot va poliz hamda turlixil ekinlar ekiladi. Tuman jamoa va xususiy xo'jaliklarvda qoramol, ko'y, parranda boqiladi. 46 umumiy ta'lim maktabi, 1 maxsus maktabinternatda 42,4 ming o'quvchi, 4 kasb xunar kollejida 2,6 ming talaba ta'lim oladi. 34 jamoat kutubxonasi, 46 maktab kutubxonasi, 4 kasbxunar kollejlari kutubxonasi bo'lib, ularda 545,5 ming kitob bor. Madaniyat saroyi, 14 qishloq madaniyat uyi, Xalq muzeyi, 6 Xotira va kadrlash uyi, 1 madaniyat va istiroxdt bog'i mavjud. Tumanda sportning 14 turi bo'yicha mashg'ulotlar olib boriladi. Sport majmuasi, "Sog'lom avlod" sport markazi, bir qancha stadion, sport maydonchalari bor.

Tuman markaziy kasalxonasi, poliklinika, 4 qishloq uchastka kasalxonasi, 13 qishloq vrachlik punkta, bolalar yuqumli kasalliklar shifoxonasi, sil kasalligiga qarshi dispanseri, 4 vrachlik ambulatoriyasi ishlab turibdi. Statsionarda o'rinlar soni 910. Ularda 262 vrach, 1436 o'rta tibbiy xodim ishlaydi. Har 10 ming

aholiga 15,4 vrach to'g'ri keladi. Tuman hududida qad. Devonabobo ziyoratgohi joylashgan. 1935 yil 20 martdan "Uychinoma" tuman gaz. chiqadi.

Tuman geografik joylashishi bo'yicha sharqdan Uchqo'rg'on tumani bilan, janubdan Norin va Namangan tumanlari bilan, g'arbdan Namangan shahri bilan, shimoldan Chortoq tumani bilan hamda shimoliy-sharq tomondan 14,2 km masofada Qirg'iziston Respublikasi bilan chegaralanadi. Tuman

xududida 7 ta qishloq 3 ta shaharcha bo'lib, qishloqlarda 130,6 ming, shaharchalarda esa 53,4 ming kishi yashab kelmoqda. Aholining asosiy qismini o'zbeklar tashkil etadi. 1 kv. kmga 572 kishi to'g'ri kelmoqda, o'zbeklar 182,4 ming kishi, Qirg'izlar 1,3 ming kishi, ruslar 57 kishi, tatarlar 112 kishi, tojiklar 38 kishi, qrim tatarlar 61 kishi, ukrainlar 5 kishi, moldavanlar 4 kishi, qozoqlar 7 kishi, va boshqa millatlar 22 kishini tashkil etadi. Aholi soni jihatidan Uychi tumani, viloyatda tumanlar o'rtasida ikkinchi o'rinda turadi. Tumandagi 5 ta asosiy sanoat korxonalari mavjud bo'lib, ular tomonidan asosan ipak, b'yaz, paxta tolasi, noto'qimamato, temir beton buyumlari va har hil turdagi xalq iste'mol mollari ishlab chiqariladi. 2007 yilda tumanda fermer xo'jaliklari soni 686 taga yetdi. Bundan tashqari tumanda 1 ta parrandachilikka ixtisoslashtirilgan xissadorlik jamiyati mavjud

I.3 Me'moriy - rejaviy yechim.

Uychi tumanidagi Dexqon maxallasi hududi **137.7 ga** maydonni egallaydi. Shundan aholi yashaydigan maydon esa **37.7 ga** ni tashkil etadi. Loyihadan asosiy maqsad maxallada joylashgan aholini zamonaviy turar-joy binolari, zamonaviy muhandislik kommunikasiyalari mujaassamlashtirilgan namunaviy loyihalarni barpo etgan holda yahlit kompozitsion yechim taklif etishdir.

Men o'z loyihamda zamonaviy maxalla hududini tashkil etish masalasini hal etganman. Loyiha ustida ishlash jarayonida ushbu hududni tashkil etuvchi mavjud turar-joy binolari ham ma'nan, ham jismonan eskirganligini hisobga olgan holda ulardan vos kechish masalasini qo'ydim. Men loyihalashtirgan maxalla uchun umumiy kichik jamoat markazi tashkil qilindi. Maxalla hududida 5, 2 va 1 qavatlardan iborat bo'lgan turar-joy binolarida foydalanildi. Binolarni loyihalashda havoning aylanishi, er osti suv sathi 2-4 m tashkil etganligi sababli tashqi namlik va karroziyaga qarshi gidroizolyatsiya ishlarini

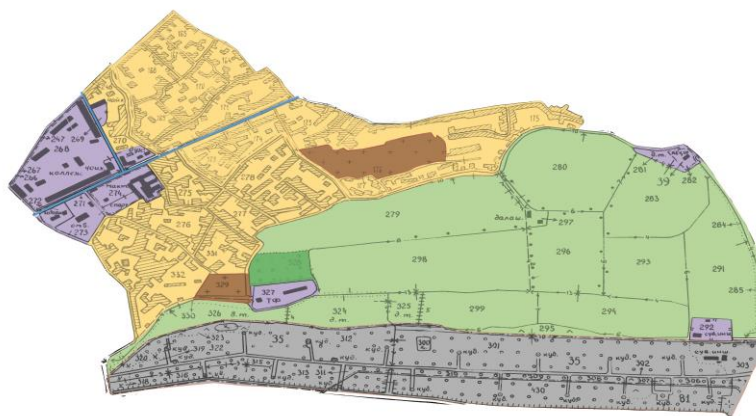
amalga oshirilsh, er osti suv sathini pasaytirish uchun tik quduq (gorizontal va vertikal) larni qurish va mavjud kollektorlarni tozalsh orqali sizot suvlarni beton ariqlar orqali shahardan tashqariga chiqarishdan iborat. Ko'cha va maydonlarda manzarali daraxtlarni ekish orqali havoni yanada tozalashga va ochiq havoda dam olishga hizmat qiladi. Bu ham bolalarni salomatligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi va ta'lim jarayonini yaxshilanishiga ko'maklashadi.

Hudud hisob-kitobga ko'ra 2803 kishiga mo'ljallangan bo'lib, shundan 20% ya'ni, 729 ta o'quvchi uchun ta umum ta'lim maktabi va 19% yani ta maktabgacha yoshdagi bolalarning 75 %i, ya'ni 336nafar bolaga 1 ta bog'cha barpo etish mo'ljallangan. Maktab va bog'cha binolari me'yoriy hizmat ko'rsatish radiusiga amal qilgan holda hudud bo'ylab joylashtirilgan.

Turar-joy binolari guruhli qilib tashkillashtirilgan. Har bir guruhda turar-joy hovlilari mavjud. Hovlilarda bolalar o'ynashi, kattalar suhbat qurishi, avto egalari mashinalarini vaqtinchalik saqlashi uchun sharoitlar yaratilgan. Barcha bino va inshoatlar o'zaro piyodalar yo'lkalari bilan qulay tarzda bog'langan. Bundan tashqari mavze hududida maroqli sayr qilish uchun ko'kalamzorlarga boy bo'lgan alleya mavjud. Alleyada nafaqat piyodalar uchun balki velosiped haydovchilariga ham yo'laklar mavjud. Mahalla hududida va uning chegaralarida transport va avtomobil qatnovi uchun qulayliklar yaratilgan.

Mahalla hududi ko'kalamzorlashtiriladi. Buning uchun soya beruvchi va dekorativ daraxtlar mavsumiy gullaydigan butalar, qishin-yozin ma'lum bir ketma-ketlikda gullaydigan anvoi gullar ekish rejalashtirilgan.

Bu esa aholining ushbu shovqindan, changdan, havf-hatardan yiroq bo'lishiga zamin yaratadi. Bundan tashqari alleya hududida favvorali maydon mavjud bo'lib, u aholiga maroqli hordiq chiqarishga yordam beradi.

Aholi o'sishi sonini topish.

Aholi soni quyidagi fo'rmla orqali topiladi.

$$A=a(1+ p/100*T) = \text{kishi}$$

Bu yerda :

A-aholi soni

a-Xozirgi mavjud holat

P-aholi o'rtacha o'sishi

T- yil

25 yillik uchun

$$A=2803(1+ 1.2/100*25) =3644$$

1. Bolalar maktabgacha muassasalari turi va sonini aniqlash.

Bu yoshdagi bolalar umumiy aholining 14 % ini tashkil qiladi.

$$3644 \times 0.19 = 692 \text{ ta bola.}$$

Ulardan 75 % i ya'ni 519 bola, bolalar bog'chasiga boradi.

Demak, 519ta bolaga, sig'imi 300 ta o'rinli 2 ta bog'cha to'g'ri keladi.

Har bir bolaga 35 m^2 hudud taqsimlanganda, 1 ta bog'chaga 1 Ga yer maydoni to'g'ri keladi.

2. Maktab yoshidagi bolalarni sonini va maktabni aniqlash

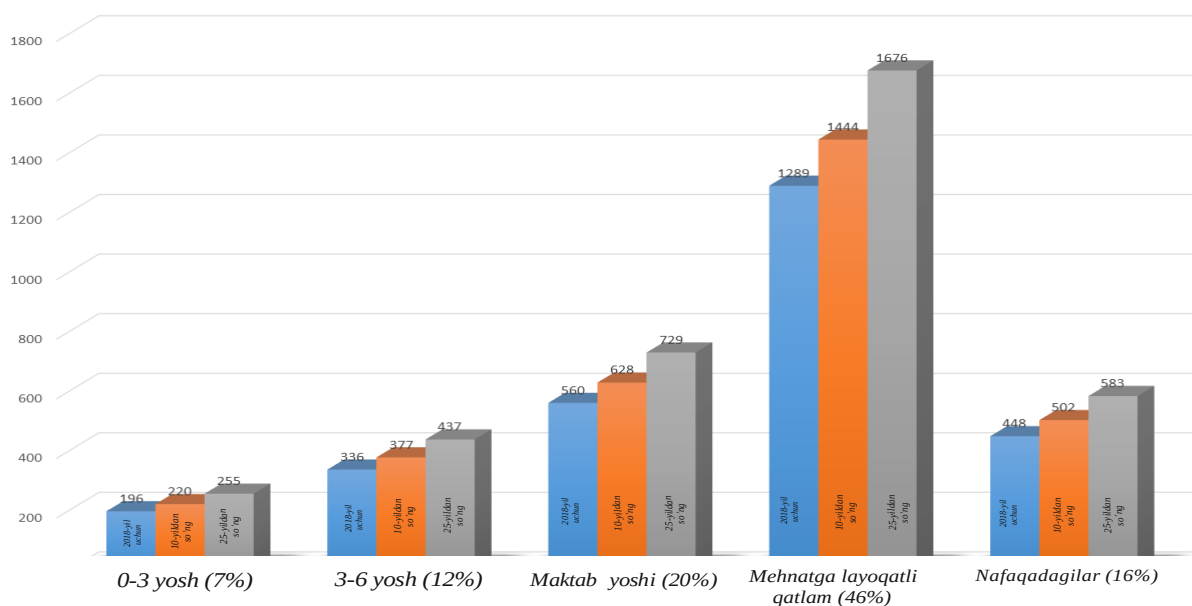
$$3644 \times 0.20 = 729 \text{ ta bola}$$

Demak 800 o'rinli bitta maktab ajratilsa yetadi

3. Kichik tuman ko'kalamzor hududlarini aniqlash. Me'yor bo'yicha aholining har biriga 6 m^2 ko'kalamzor hudud ajratilishi lozim.

$$3644 \times 6 = 21864 \text{ } m^2$$

AHOLINI SONINI O'SISHI KO'RSATKICHI

Мавjud holatlar

1-rasm

2-rasm

3-rasm

4-rasm

Loyiha takliflari

1-rasm

2-rasm

3-rasm

4-rasm

II. KO'KALAMZORLASHTIRISH VA OBODONLASHTIRISH

BO'LIMI

Bitiruvchi: _____ B.Hakimov
(imzo)

Rahbar: _____ I.Yakubjanov
(imzo)

II.1 Uychi tumanidagi yangi taklif etilayotgan Dexqon MFY loyihasiga obodonlashtirish va ko'kalamzorlashtirish.

Maxalla hududi tuzilmasini landshaftini tashkil etish

Maxalla hududi tuzilmasini landshaft tashkil etilishi qo'shnichilik munosabatlari, dam olish, jamoatchilik bo'sh vaqti va turli darajadagi hududlarda dam olishni piyodalar uchun yetib borish imkoni borligining psixologik qulayligini hisobga olgan holda rejalashtirildi. Masalan, shaxsiy dam olish kichik bog' hududida kichik hovlilarda, ochiq xonadon ayvonchalarida va birlamchi uy oldi maydonlarining umumiy hovlilarida tashkil etiladi (odatda bu yerda oila a'zolari va kichik yoshdagi bolalar kattalarning nazorati ostida dam oladi;

kichik maktab yoshidagi bolalarning va qariyalarning dam olishi uy oldidagi yarim jamoatchilik maydonlarida tashkil etiladi; o'smirlar va kattalarning dam olishi maxallaning jamoatchilik maydonida tashkil etildi. Yoshlar dam olish va bo'sh vaqtini turar joydan tashqarida (shahar yoki tuman rekreatsiyalarida) o'tkazishni afzal ko'radi.

- Landshaft–rekreatsion fazolarning barcha sanab o'tilgan elementlari turar joy qurilishi landshaft muhiti yaxlitligini shakllantirishda, dam olish, muloqot qilish va bo'sh vaqtni o'tkazish muhitning psixologik va fiziologik qulayligini ta'minlashda o'zaro bog'lovchi ahamiyatga ega bo'ldi. Muhitning qulay mikroiqlimiy, sanitariya-gigienik va estetik tavsiyalarini yaratish muhim ahamiyatga ega. Bunda landshaftni tashkil etishda o'simliklarni to'g'ri tashkil etish yetakchi ahamiyatga ega bo'ldi.
- Aholining turli guruhlarining dam olishini ta'minlash uchun kichik yoshdagi bolalarning (0-4 yosh), maktabgacha yoshdagi bolalarning (5-7), kichik yoshdagi o'quvchilar (8-10 yosh), o'rta yoshdagi o'quvchilar (11-14 yosh), o'qiyotgan yoshlar (15-22 yosh), ishlayotgan yoshlar (23-35 yosh), mehnat qilish qobiliyatiga ega aholi (36-60 yosh) va nafaqaxo'rlar (60 va undan ortiq yosh) dam olishi hududlarini funksional zonalarga ajratishni ko'zda tutish zarur.
- Aholining har bir guruhi o'z vaqt byudjetiga ega turar joy tuzilmasi hududida dam olishning tarkibi va mazmuniga o'zining o'ziga xos talablarini qo'yadi:

- Taxminan 70% maktabgacha yoshdagi bolalar yakshanbadan boshqa kunlar maktab muassasalarida bo'lishadi. Maktabgacha yoshdagi bolalar nisbatan ham harakatchan bo'lishadi va odatda uyga kirish joylari yaqinida sayr qilib yurishadi. Ko'pincha ularni oiladagi katta yoshdagi kishilar kuzatib yurishadi, bu kattalar uchun o'yin maydonlarida yoki ular yonida dam olish joylari tashkil etiladi. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun o'yin maydonlari kichik shakllar to'plami bilan jihozlanishi kerak, bunday yoshdagilar uchun qum chuqurlari, past arg'imchoqlar, sirpanib tushuvchi balandliklar va boshqalar o'ziga xosdir.
- Kichik va o'rta yoshdagi maktab o'quvchilari kunning ikkinchi yoki kechki yarmini maxallaning o'yin maydonchalarida o'tkazishadi. Ular maktabgacha yoshdagi bolalarga nisbatan ancha harakatchan va mustaqil bo'lishadi, ularning o'yin maydonchalari kichik shakllarning ancha keng to'plamiga ega bo'lishi va iloji boricha turar joy binolaridan ko'kalamzor bilan, maktabgacha yoshdagi va kattalar dam oladigan maydonchalar bilan ajratilishi kerak.
- O'rta va katta yoshdagi maktab o'quvchilari kunning ko'p qismini maktabda o'tkazishadi va vazifalarini bajarish uchun ko'p vaqt sarflashadi. Bu guruhdagi bolalar uchun hududning boshqa komponentlaridan ajratilgan asosan sport maydonlari barpo etilishi kerak.
- Kattalar va yoshlar ish kunlarini o'rtacha 10-11 soat turar joylaridan tashqarida o'tkazishadi (ish, o'qish, madaniy-maishiy va tomoshabop joylarga, stadionlar va shahar parklariga borish).
- Pensionerlar vaqtining ko'p qismini uy yaqinida o'tkazishadi. Ularning taxminan 20% maktabgacha yoshdagi bolalar bilan, 60% i esa bolalarsiz dam olishadi. Ular uchun uy yaqinida maydonchalar quriladi.
- Turar joylar qurilishida har xil kompozitsion-fazoviy qurilmalar qo'llanilishi mumkin. Shuningdek turar joy guruhlari, masalan, perimetral va chiziqli kompozitsion-fazoviy qurilmalar quriladigan va aloxida turgan uy-joy oldidagi hududlarning landshaftini tashkil etishi namunalari ko'rsatilgan. Turar joylar maydonchalarining normasi pastdagi jadvalda berilgan.

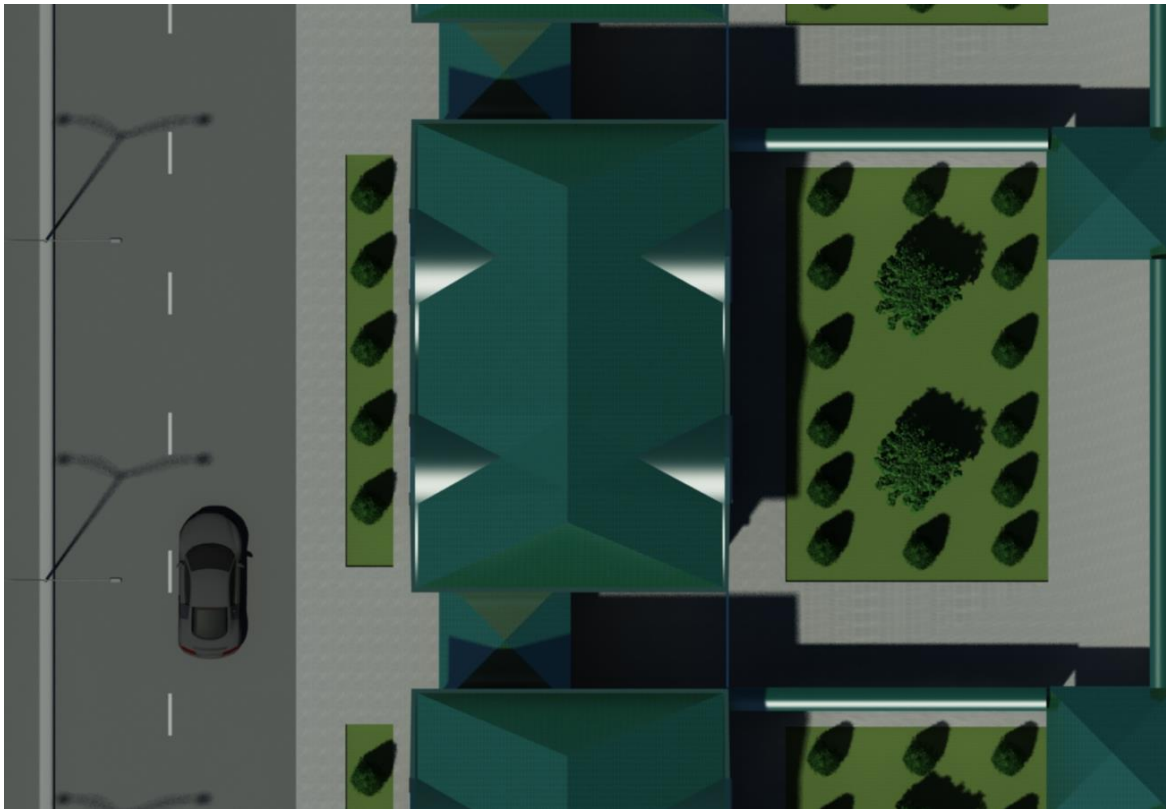
- Turar joy hududlariga har xil maqsadga yo'naltirilgan maydonchalar joylashtirish.

№ p/p	Maydonchalar turlari	Normativlar
	Bolalar maydonchalari	0,55 - 0,7 m ² /k.
1	Kichik yoshdagi o`quvchilar uchun	0,2 m ² /k.
2	Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun	0,35-0,5 m ² /k.
3	Sport maydonchalari	1.00 m ² /k.
4	Dam olish maydonlari	0,2 m ² /k.
5	Xo`jalik maydonlari	1.00 m ² /k.
6	Yo`laklar	1 0 %
7	Ko`kalamzorlashtirilgan maydonlar	30 %

Loyihalash tajribasi shuni ko'rsatadiki, turar joy hududlarida 1m²/kishi hisobida sport maydonchalari joylashtirish mumkin emas. Faqatgina 0,7m²/ kishi hisobida joylashtirish mumkin. Qolgan maydonchalar yoki ularning katta qismini bevosita turar joy qurilishi hududidan tashqarida joylashtirish mumkin.

Turar joy guruhlari hududlarini landshaftini tashkil etildi:

15-rasm.

Alohida turgan uy oldi hududi landshaftini tashkil etildi

Maktabning sportga tegishli o'zagini sport bilan ta'minlash hisobiga kiritilmaydi. U yerdan o'quv mashg'ulotlari uchun yilda faqat 4 oy (aprel-may, sentyabr-oktyabr) atrofida foydalanilishi mumkin, qolgan vaqtda esa aholining bolalar guruhi foydalanishi mumkin.

Shuning uchun turar joy hududini sport bilan ta'minlash hisobiga ularni ham qo'shib umumiy maydonlar sonini kamaytirish mumkin. Bu yechim hududini ko'proq samarali foydalanish imkonini berdi

- Turar joy hovlilari hududida aholi dam olishi uchun mo'ljallangan maydonchalardan tashqari har xil maqsadlarga yo'naltirilgan xo'jalik maydonchalarini ham loyihalandi (Kirlarni quritish uchun, gilam qoqish uchun, axlat yig'ish qurilmalari uchun). Axlat yig'ish maydonchalari uylarda axlat quvurlari bo'lgan taqdirda ham loyihalandi. Bunday hollarda ular mahalla ichidagi yo'l va yo'laklardan yig'iladigan yirik axlat yig'ish vazifasini o'taydi.

- Turar joy qurilishida madaniy-maishiy va savdo muassasalari, maktablar, bog'chalar va bekatlarga eng qisqa va qulay yetishni ta'minlovchi yo'l-transport tarmog'i ham o'rin egallashi lozim.

- Turar joy tashqi muhitining mikroiqlimiy qulayligining asosiy sharti hududning soya tushish va havo almashishi tartibini hisobga olgan eng optimal landshaft elementlarini fazoviy tashkil etish hisoblanadi. Bu borada mahalliy iqlim sharoitida ochiq va soya muhitlarning to'g'ri nisbati hisobga olindi. (daraxtlar va soyabonlar, pergolalar va boshqalar bilan). Shuning uchun daraxtlarning soyalantirish rejimini va landshaft elementlarini joylashtirildi.

- Yashash hududlariga yashil o'simliklarni shunday joylashtirildi, ko'kalamzor hududlarda havo almashish imkoniyati bo'ldi. Havo aylanishiga to'sqinlik qiluvchi baland yashil ekinlar bilan o'ralgan o'tloqlar, maysazorlar, xiyobonlar yaratishda teskari natija hosil bo'lishi mumkin, ya'ni ko'kalamzorlashtirilgan hududlarda harorat yuqori bo'ladi.

Turar joy hududlarini shahar ichki yo'larini ko'kalamzorlashtirish va katta ko'chalardan quyuvq daraxtlar va butalar ekib ajratildi.

Axlat yig'iladigan xo'jalik maydonchalari o'rab turgan hududdan ajratilishi va butun kun davomida qalin daraxt va butalar ekish bilan soya etildi. Choyshab quritilishiga mo'ljallangan ho'jalik maydonlariga shunday joy tanlandiki, butun kun davomida quyosh tushishi va yaxshi havo aylanishi yaxshilandi.

Bolalar, sport maydonchalari va dam olish maydonchalari atrof hududdan ularda havo yaxshi aylanishini hisobga olgan holda ajratildi. Shuning uchun bu maydonchalar atrofiga panjarasimon butalar va daraxtlar ekildi.

- Bolalar, sport maydonchalari va dam olish maydonchalari atrof hududdan ularda havo yaxshi aylanishini hisobga olgan holda ajratiladi. Shuning uchun bu maydonchalar atrofiga panjarasimon butalar va daraxtlar ekiladi.

- Kichik yoshdagi maktab o'quvchilari maydonchalarida bolalar cho'milish basseynlari,

- Bolalar maydonlari hisobiga kirmaydigan maydonlar joylashtirish mumkin. Ba'zi hollarda maktabgacha va kichik yoshdagi, ya'ni 9-13 yoshgacha maktab o'quvchilari uchun umumiy kompleks maydonchalar qo'llash mumkin. Bunday maydonchalar o'lchamlari 350-400 m bo'ladi (jadvallar).
- Bolalar kompleks maydonchalarini o'lchamlari

Bolalarning yoshga ko'ra guruhi	Ming kishiga maydonlar soni	Maydonlar o'lchami, m
Bog'cha va maktabgacha yoshdagi (7 yoshgacha)	2	150-200
Kichik maktab yoshidagi (7 dan 13 yoshgacha)	3	200-250

Kichik yoshdagi maktab o'quvchilari va bog'cha yoshidagi bolalar maydonlarini birlashtirish tavsiya etilmaydi. Bog'cha yoshidagi bolalar maydonchasini kattalar dam olish maydoni bilan birlashtirildi.

Doim qo'llaniladigan kichik shakllardan tashqari har xil yog'och va betondan tayyorlangan original qurilmalar qo'llanildi.

Sport maydonchalari turlari

Sport maydonchalari turlari	Maydonlar o'lchamlari		1000 kishilik turar joy guruhlar uchun maydonlar soni		
	umumiy	o'yin maydoni	0,5 - 6,5	3, 5 - 5,5	1,5 - 3,5
Basketbol maydomaydoni	30x80	26x14	2-3	-	-
Voleybol	25x14	9x18	3-4	2-3	2-4
Tennis	40x20	24x11	1 -2	1	-
Stol o'yinlari	4,5x8	-	3	2	2

Gimnastika o'yinlari uchun	600m ²	-	1	1	-
----------------------------	-------------------	---	---	---	---

1,5-2,5 ming kishilik alohida turar uylar guruhlarida 22x25 m o'lchamli kompleks sport maydonlari loyihalandi. Bularga maktab sport maydonlari kirmaydi. Sport maydonlari bino oynalariga 25 m dan yaqin bo'lmasligi kerak. Yoshi katta aholi uchun maydonlar o'lchamlari belgilanmaydi. Bir maydonchani eng qulay o'lchamlari 25-75 m². Ba'zi hollarda 150 m.gacha ruxsat etiladi.

- Yo'l va yo'lak tarmog'i hovli yo'laklariga qo'shimcha sifatida xizmat qilishi lozim. Ularga ham yo'l-transport tarmoqlariga qo'yiladigan talablar tegishlidir. Turar joy guruhlar hududida harakat maqsadi va intensivligidan kelib chiqqan holda piyodalar yo'lagi eni quyidagi ma'lumotlarga asoslanib belgilandi.

- Turar joy hududlarida yashil o'simliklarni hududning havo almashinini hisobga olib joylashtirildi. Baland yashil ekinlar bilan o'ralgan o'tloq, maysazor, xiyobonlarda havo harakati sekin bo'ladi. Bu havo haroratining ko'tarilishiga olib keladi. Turar uylar hududlarini shahar ichki yo'l va ko'chalaridan quyuq daraxt va butalar ekish orqali ajratish lozim.

Turar joy piyodalar yo'laklarining eni

Yil davomida foydalaniladigan transit yo'llar	3 m
Tranzit va mavsumiy yo'laklar	2,25-1,5m
Yil davomida va mavsumiy qo'llaniladigan yo'laklar	0,5- 0,75m

Bolalar bog'chalarining landshaftini tashkil etish

- Bolalar bog'i hududida quyidagi zonalar joylashtirildi: bolalar bog'i, o'yin maydonchalari mavjud bo'lgan yozgi ayvon, yashil ekinlar, xo'jalik hududi, yo'llar, yo'laklar.

• Ikki guruhga mo'ljallangan ayvonli maydonchalar bolalarning asosiy vaqtini o'tkazadigan, shuningdek ularning organizmini toblash va dam olishini tashkil etish uchun mo'ljallangan. Maydonchani shunday loyihalash kerakki, tarbiyachilar har qanday vaqtda bolalar nima bilan shug'ullanayotganini ko'rib turadi. Har xil guruhdagi bolalarning o'zaro aloqasiga yo'l qo'ymaslik uchun har bir maydonchani boshqalaridan yashil ekinlar bilan ajratildi.

Guruh maydonchalar hududini quyidagi zonalarga ajratish:

Zona	Bolalar yoshiga qarab zona o'lchamlari	
	3	3 dan 7 yoshgacha
Soyabon	32	32
Jismoniy tarbiya uskunalari	20	50
Guruh o'yinlari	50	55
Qum maydonchasi	15	15
Tinch dam olish	33	28

Soyabonlar guruh mashg'ulotlari va faol harakat talab qilmaydigan (kitob o'qish, qo'g'irchoq o'ynash) o'yinlar uchun mo'ljallangan. Tinch dam olish hududida bolalar skameykalari va stollari joylashgan “yashil cho'ntaklar” qo'llanildi. Maydonchada soyabondan tashqari qum maydonchasi bor. Maydonchada bolalar fantaziyasini rivojlantiradigan va oson yig'iladigan uskunalar katta ahamiyatga ega.

• Umumiy maydonlarni 3 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan bolalar uchun quriladi. Unga jismoniy tarbiya maydoni, tirik burchak, poliz, mevali bog', cho'milish hovuzi, velosiped uchish uchun halqasimon yo'lak va h.k. kiradi. Jismoniy tarbiya maydoni (250 m²) tirmashib chiqish, voleybol, basketbol, sakrash va boshqa harakatchan o'ynilar uskunalar bilan jihozlandi. Tirik burchak (20 m²) bog'chaning xo'jalik hududiga yaqin joylashtirildi. Bu yerda quyon, tovuq, va boshqa kichik hayvonlar uchun qafaslar joylashtirildi. Polizga janub tomondan soya tushmasligi kerak. Jo'yaklar sharqdan g'arbga qartaib joylashtirildi. Polizni karam, pomidor, ildizmevali

ekinlar uchun hududlarga ajratish maqsadga muvofiqdir. Jo'yaklar eni 1 m, uzunligi 3 m.

- Mevali bog'da asosiy mevali daraxt va butalar turlari (olma, nok, olcha, gilos, smorodina, malina) bo'lishi lozim. Bolalar cho'milish hovuzi (25-30 m² va 25-50 sm chuqurlikda) bolalarni toblash va suv o'yinlarini o'tkazish uchun mo'ljallangan. Bundan tashqari kemalar suzishi uchun ariqlar o'tqazish tavsiya etiladi. Bu ariqlar guruh maydonlari yonidan o'tqazildi.

- Bolalar bog'chasi hududi perimetri bo'ylab butalar 2 qator tirik panjara qilinadi va eni 5m dan kam bo'lmagan chiziqli daraxt qatori ekildi. Umumiy foydalanishga mo'ljallangan maydonchalar atrofida daraxtlar havo aylanishi hisobga olingan holda joylashtirildi. Daraxt va butalar shunday joylashtirildiki, maydon hududining katta qismiga (55%) kun davomida quyosh tushadi. Daraxt va butalar bog'cha binosiga soya qilmasligi kerak, shuning uchun daraxtlar binoga 10m dan yaqin ekilmaydi, butalar esa 5 m dan yaqin ekilmadi. Daraxtlar yo'lak chetidan 1 m uzoqlikda ekildi.

- Gulzorlar asosan maydon va binolarning kirish qismiga shuningdek, bino va xalqa yo'li o'rtasida yo'lak qilib joylashtirildi. Har bir guruh maydonchalari atrofida gulpushtalar ekildi. Gulzorlarga ko'pyillik gullar (popukli floks, pion, del'finium, akvilegiya, rudbekiya va h.k.) va uzoq gullaydigan bir yillik gullar (xitoy astrasi, antirrium, petuniya, sinniya, klarkiya, portulak, kosmeya va b) ekildi.

300 o'rinli bolalar bog'chasi hududida landshafti:

Xo'jalik hovlisi hudud chegarasiga bevosita tutashgan bo'lib, boshqa hududlardan hatto bolalarning bexosdan kirib qolishiga yo'l qo'ymaydigan darajada

ajratildi. Xo'jalik hovlisi axlat yig'ish qurilmalari, kir quritadigan maydonchalar va xo'jalik omboridan tashkil topdi. Yo'llar eni 3,5 m va 12x5,5 m li orqaga burilish maydonchasi bilan loyihalandi. Ularni bino bo'ylab eng qisqa masofada va fasad qismidan 8 m uzoqlikda loyihalandi. Binodan bolalarni guruh maydonchalariga va guruh maydonchalardan umumiyga o'tishi uchun 1-1,5 m li yo'laklar yotqizildi. 3 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan bolalar maydonchalari o'zaro velosiped uchish uchun mo'ljallangan halqa yo'lak bilan bog'lanadi. Yo'laklar qattiq bo'lmagan qoplamalar bilan qoplazdi (g'isht, qum, shag'al, graviy, mayda graviy va h.k.).

Maktab hududini landshaft tashkil etish

Maktab hududi qizil chiziqdan kamida 15 m uzoqlikda alohida joylarga joylashtirildi. Maktab hududi chegarasidan turar uylar devorigacha masofa agar kirish mavjud bo'lsa, 10 m, agar kirish bo'lmasa 5 m dan kam bo'lmasligi kerak.

Hudud qulay shaklda, yaxshisi to'rtburchak shaklida bo'lib, yon atrofidagi hududlardan panjara va butalar bilan ajratildi. Maktabga yo'llar eng qisqa yo'nalish bo'ylab loyihalandi. Hudud ko'cha bilan maxsus yo'l yoki turar uylarni shahar yo'li bilan bog'lovchi kvartal ichki yo'li bilan bog'landi.

Maktab hududi landshaftini tashkil etishda bino joylashishi katta ahamiyatga ega. Binoni hududning bir tomoniga joylashtirish maqsadga muvofiq. Bu gorizontal tekislik kerak bo'ladigan sport va boshqa maydonlar joylashtirildi.

Maktab landshaftini tashkil etish 4 ta asosiy funktsional zonalashga asoslanib (kirish, dam olish, o'quv-tajriba, xo'jalik) loyihalanadi .

Kirish hududi yig'ilishlar o'tkaziladigan maydonni o'z ichiga oladi. Rekreatsiyahududi eng katta hudud hisoblanib, unga faol va tinch dam olish hududlari kiradi. Faol dam olish hududiga kichik va katta yoshdagi maktab o'quvchilari dam olishi, sport hududi kiradi.

20-rasm. 1000 o'rinli maktab hovlisini landshaft tashkil etildi:

- Sport hududiga esa futbol maydoni, kichik va katta yoshdagi maktab o'quvchilari uchun sport maydonlari to'plami kiradi. Tinch dam olish hududi dam olish burchaklari mavjud bo'lgan istirohat bog'chasi ko'rinishida loyihalanadi. O'quv-tajriba hududi o'z ichiga mevali bog', poliz ekinlari va sabzavotlar uchun, kichik yoshdagi maktab o'quvchilari uchun tajriba uchastkalari, issiqxonalarni oladi.

- Xo'jalik hududida omborxonalar, uskunalarni olib kelish va tushirish uchun maydonchalar, asbob-uskunalar saqlash joyi va axlat yig'ish qurilmalari uchun maydonchalar va boshqalar joylashtiriladi.

Aholi yashash joylari landshaftini tashkil etishning maqsadi ko'klamzorlashtirish va landshaft arxitektura vositalari bilan yaxlit, garmonik (uyg'un) shahar muhitini shakllantirish hisoblanadi. Bunda bosh vazifa atrof - muhitning tabiiy va sun'iy komponentlari orasidagi optimal munosabatni uning barcha ierarxik sathlarini ta'minlashdan iborat bo'lib, bunda tabiatning insonga

sogʻlomlashtiruvchi taʼsirini kuchaytirish va sanoat hamda qurilishning tabiatga salbiy taʼsirini minimumga keltirish.

Aholi turar-joylari, shaharlar, asosan yirik shaharlar turli funktsional hududlarga boʻlinadigan maydonlardan iborat. Bular markaziy, atrof hududlari, sanoat, rekreatsion hududlar, tashqi transport hududlari va b. Bu hududlar landshafini tashkil etish aniq funktsional vazifaga, hamda, rejaviy va fazoviy tashkil etishning oʻz xos jihatlarini belgilovchi tabiiy, ijtimoiy-iqtisodiy, ekologik, sanitariya-gigienik, shahar qurilishi va boshqa omillarga bogʻlik.

Umuman, aholi turar-joy sistemasida joylashgan landshaftni tashkil etish izchillik bilan “yuqoridan pastga tomon” – avval joylashtirishning guruhli sistemasi va shahar bosh rejasi miqyosida, keyin esa shahar rejaviy tumani miqyosida amalga oshirilishi kerak va shundan soʻng batafsil rejalashtirish loyihasi darajasiga chiqishi kerak.

Istalgan oʻlchamdagi va vazifadagi koʻkalamzor hudud aslida maʼlum vazifalar toʻplamini bajaradi: rekratsion, sanitar-gigienik, mikroiklimiy, estetik, tabiatni muhofaza qilish, rejaviy-regulyativ, xoʻjalik-texnik. Alohida koʻkalamzorlashtirilgan maydonlar qanchalik koʻp vazifalar majmuini bajarsa, shahar landshaft tizimining umumiy samaradorligi shuncha yuqori boʻladi.

Qurilish oʻziga xos geometrik shakllari koʻproq boʻlgan aholi punktlarini qurishda, jamlangan oʻsimliklar, qatʼiy chiziqlarni yumshatuvchi qoʻshimcha element vazifasini bajaradi. Oʻsimliklar ayrim qurilgan sektorlar orasida boʻgʻin boʻlib xizmat qiladi va tegishli koʻkalamzor tizim bilan tumanlarni oʻzaro va atrof muhit bilan bogʻlaydi. Turar-joy tumani yoki kichik tumanning asosiy oʻsimliklari atrofdagi tabiiy muhitning oʻsimlik assosatsiyalarining eng dekorativ jinslardan iborat boʻlishi kerak. Agar unga hudud uchun maʼqul keladigan va asosiy oʻsimlikka biologik jihatdan toʻgʻri keladigan oʻziga xos dekorativ, ekzotik jinslar qoʻshilsa, bu bilan aholi turar joylari landshaftining oʻziga xos qiyofasi taʼminlanishi mumkin.

Turar-joy tumanining ko'kalamzorlari tizimiga - uning hududidagi bog' va parklar, madaniy-maishiy xizmat ko'rsatish muassasalarining ko'kalamzor maydonlari, xiyobonlar, bulvarlar kiradi.

Tumanning ko'kalamzorlari odatda hududning topografiya xususiyatlarini hisobga olgan holda yirik massivlar qurilishida loyihalanadi. Ko'kalamzorlarni kundalik foydalanish - turar joylarning hovlilari, bolalar bog'chalari va maktablarning hovlilaridagi ko'kalamzorlar, hamda periodik foydalansh turlariga - parklar, bog'lar, bulvarlarga bo'lish mumkin.

Turar-joy tumani bog'ini jamoat markazi yaqinida tuman sport majmuasiga bog'lab joylashtirish maqsadga muvofiq. Bog' hududini umumiy dam olish, sport, ko'ngilochar, tinch dam olish, bolalar o'yinlari qismlariga bo'lish tavsiya etiladi.

Bulvar va piyodalar xiyobonlari asosiy yo'nalishlar bo'ylab loyihalanadi. Ular o'zaro ko'kalamzor hududlar, bog', xiyobon, maktab, bolalar bog'chalari ko'kalamzor hududlarini birlashtirib, jamoat binolari, jamoat transporti bekatlariga qulay kelish joylari tashkil etishlari maqsadga muvofiqdir.

Yashash hududiga yashil o'simliklarni shunday joylashtirishda ko'kalamzor hududda havo almashish imkoniyati bo'lishi lozim. Havo aylanishiga to'siq bo'luvchi baland yashil ekinlar bilan o'ralgan o'tloqlar, maysazorlar, xiyobonlar yaratishda teskari natija hosil bo'lishi mumkin, ya'ni ko'kalamzorlashtirilgan hududlarda harorat yuqori bo'ladi. Turar-joy hududlarini shahar ichki yo'llarini ko'kalamzorlashtirish va katta ko'chalardan quyuq daraxtlar va butalar ekib ajratish lozim.

Jismoniy tarbiya va sport inshootlari turar-joy tumani ko'kalamzor tizimini to'ldirishi lozim. Tuman sport inshootlariga sport yadrosi va suzish basseyni, sport maydonlaridan iborat sport majmuasi, sport zalni o'z ichiga oladi. Turar joy tumanining ko'kalamzorlari va sport inshootlari odatda joyning landshaft xususiyatlarini hisobga oluvchi o'zaro bog'liq tizim sifatida loyihalanadi.

Qishloq aholisining tabiat bilan bo'lgan aloqasini saqlab qolish. Aholining ko'payishi va u bilan bog'liq holda shaharlarning ham o'sishi va kengayishi odamlarning tabiat bilan bo'lgan zaruriy aloqasining buzilishiga olib kelmoqda, natijada shahar aholisi yashash sharoitining yomonlashuvi yuz bermoqda. Shu tufayli ko'kalamzorlar, quyosh tushib turuvchi ochiq yerlar va ulardan shahar aholisining har kuni foydalanishi tobora dolzarb masalaga aylanmoqda. Bu esa turar-joy binolari tarkibiga ko'kalamzorlashtirilgan maydonchalar va boshqa tabiat elementlarini kiritish imkonini beradigan tuzilishlarini izlab topish lozimligini ko'rsatadi. Bunday majmualar odamlarning tabiat bilan yaqinligini ta'minlashi lozimdir.

Maxalla bog'lari ko'kalamzorlashtirish tizimining doimiy va davriy dam olish uchun xizmat ko'rsatadigan asosiy zvenosi hisoblanadi. Turar-joy maxalla bog'lari kamida 2 Ga (sport majmuasidan tashqari) maydonga joylashtiriladi va 1 km radiusdagi aholiga xizmat ko'rsatishga mo'ljallanadi.

Maxalla hududida shahar parklari joylashsa, turar-joy tumani bog'iga ehtiyoj yo'q. Turar-joy tumani bog'ini jamoat markaziga yaqin qilib, turar-joy tumani sport majmuasi bilan bog'lagan holda, mavjud landshaft xususiyatlarini hisobga olib, ko'proq manzarali, turli rel'ef ko'rsatkichlariga ega joyga joylashtirish maqsadga muvofiq. Turar-joy tumani bog'ida dam olishning turli shakllari joylashtiriladi. Bundan kelib chiqqan holda bog' hududini faol dam olish hududi va tinch dam olish hududiga ajratish lozim.

Xiyobon – 0,15-1.5 Ga maydondagi ko'kalamzorlashtirilgan hudud bo'lib, maydon, ko'chalar kesishmasi yoki mavzening ko'chaga birikadigan hududida joylashtiriladi. Xiyobonni rejalashtirishda yo'laklar, maydonchalar, gazon, gulzorlar, alohida daraxt guruhlar, butalar, haykallar kabi badiiy san'at na'munalari, favvoralar va h.k.lar qo'llanilishi mumkin. Xiyobonlar aholining qisqa muddatli dam olishi va maydonlar, ko'chalar, jamoat binolarini dekorativ bezatish uchun mo'ljallanadi.

Bulvar – ko'kalamzorlashtirishning chiziqli shakli bo'lib, magistrallar, qirg'oq bo'ylari, turar-joy ko'chalari bo'ylab tashkil etiladigan kengligi 16 m dan kam

bo‘lmagan daraxt va butalarni xiyobon shaklida ekilishidir. Piyodalar harakati va qisqa muddatli dam olishga mo‘ljallangan.

Turar-joy maxallasini ko‘kalamzorlashtirish sistemasini tashkil etish maxallaning umumiy o‘lchamlari va umumiy arxitekturaviy-fazoviy yechimidan kelib chiqadi. Shuningdek, fazoviy muhitning ko‘p darajali bo‘lishini ta‘minlash lozim, buni o‘z navbatida, tomosha qiluvchi qabul qilishi uchun eng manzarali yo‘nalishlarni aniqlash va bu yo‘nalishda o‘simliklar va qurilmalarni mutanosiblikda joylashtirish lozim.

Turar-joy maxallasini ko‘kalamzorlar tizimiga quyidagilar kiradi

- Turar-joy maxallasini chegaralari bo‘ylab, ichki yo‘llar bo‘ylab, xo‘jalik va yordamchi inshootlar atrofida ekiladigan o‘simliklar;
- Turar-joy maxallasini bog‘i o‘simliklari;
- turar-joy guruhlaridagi hududlar, dam olish maydonchalari, bolalar o‘yin maydonchalari, piyodalar yo‘laklari;
- maktab va maktabgacha yoshdagi bolalar muassasalari hududi;
- qurilmalari zich joylashgan hududlarda binolar tomlarida kichik bog‘lar tashkil etish bilan to‘ldirilishi mumkin.

II.2 Hududda turar-joylar guruhining landshaftini tashkil etish:

Turar-joy maxallalarda va yaqinida yirik ko'kalamzorlar maydon bo'lmagan holda tashkil etish maqsadga muvofiq. Bunday bog'lar turar-joy binolariga piyoda yetib borish imkoni bo'ladigan darajada yaqin qilib loyihalanadi (500 m), maydoni esa 2 dan 12 Ga gacha o'zgarishi mumkin. Bog' hududi yoshi kattalar uchun tinch dam olish hududi, bolalar va o'smirlar uchun faol dam olish hududi, xo'jalik hududidan (bog' chegarasiga yaqin joylashtiriladi) tashkil topadi. Turli iqlimiy sharoitlardan kelib chiqib bog' qo'shimcha xususiyatlarga ega bo'lishi mumkin.

Shunday qilib, issiq iqlimda havoni namlantiruvchi va sovutish xususiyatiga ega bo'lgan kichikroq suv qurilmalari ko'proq qo'llanildi. Kuchli shamollar bo'ladigan hududlarda ko'pincha bog'ning kompozitsion yechimi asoslanadigan shamoldan himoya qiluvchi o'simliklar ekildi.

Yetarli darajada katta yashil massiv sifatida bog' kompozitsion markazi bo'lib, maxallalarga xizmat qilishi ham mumkin. Ko'pchilik bog'larga yopiq kompozitsion yechim xosdir, lekin loyihalash amaliyotida chiziqli turar-joy maxallasini bog'i ko'payib bormoqda. Unda maktab, bolalar bog'chalari, jamoatchilik muassasalari, shuningdek, sport va o'yin maydonchalari "ilmoq" shaklida birikib ketadi. Chiziqli bog' maxallaning barcha xizmat ko'rsatish muassasalariga piyoda yetib borish imkonini yaratib berdi.

Ko'chalar o'simliklari qatorli ekish shaklida tashkil etiladi, buta, yashil devorlar chiziqlari, o'simliklarni guruhli ekish; muhandislik tarmoqlarini joylashtirish uchun gazon chiziqlari, harakatni tartibga solish uchun yashil orolchalar rejalashtirish mumkin. Ko'chalar ko'ndalang kesimidan kelib chiqqan holda ularning ko'kalamzorlashtirish darajasi (qizil chiziq ichida) chorrahalar orasidagi qismlarda % ko'rsatkichida berilishi mumkin. Shunday qilib, turar-joylar ko'chalarida 52-55%, tuman ahamiyatidagi magistral ko'chalarda 24-45%.

Dam olish maydonlari kattalar va bolalar dam olishi uchun mo'ljallandi. Kichik va o'rta yoshdagi bolalar o'yinlari uchun maydonchalar o'zaro va boshqa qurilmalardan yashil jonli devor bilan ajratildi.

Xo'jalik hovlilari, garajlar hududi va chiqindilar to'plash joylarini boshqa hududlardan qalin o'simlik qatori bilan ajratildi, qurilmalar devorlariga ko'p yillik chirmashuvchi o'simliklar o'tkazildi.

Uy oldi chizig'ini ko'kalamzorlashtirish. Janubiy va janubiy-g'arbiy fasadlarda ko'kalamzor chizig'ini kamida 6 m olish, butalar bilan birga past bo'yli daraxlar ham ekildi. Shimolga qaragan fasadlarda ko'kalamzor chizig'ini kamida 3 m olish lozim va gazon, gulzorlar, butalar guruhlari ekilishi mumkin. Janubiy hududlarda yakka va guruhli qilib ekiladigan baland daraxtlarni joylashtirish uchun ko'kalamzor chiziqlar kengligini: agar fasadlar shimoliy va shimoliy-sharqiy yo'nalishda joylashgan bo'lsa – 7-10 m, janubiy va janubiy-g'arbiy yo'nalishda bo'lsa – 12 m gacha olindi. Bir tipdagi uzun uylar joylashtirilgan holda ko'kalamzorlashtirish usullarini qiziqarliroq qilish uchun binolar fasadiga chirmashuvchi o'simliklar o'tkazish mumkin.

Bulvarlar va piyodalar xiyobonlari piyodalar yo'nalishi bo'ylab shunday loyihalanishi lozimki, ko'kalamzor hududlar, bog', maktab hududlari, bolalar muassasalari o'zaro bog'lanishi lozim, shuningdek, jamoat binolari, transport bekatlari, dam olish joylariga borish qulay bo'lishi kerak.

Maxalladagi mavjud bo'lgan bog'cha va maktablar zamonaviy talablarga javob bermaydi. Shuningdek mahalliy aholi uchun madaniy va jismoniy hordiq chiqarish uchun yetarlicha rekreatsion zo'nalar tashkil

Bugungi kunda turar-joy maxallalari ayanchli ahvolga tushib qolgan. Yo'llar va jamoat binolarining ta'mir talabligi, uylarning avariyaaviy holdaligi, infratuzilmaning ishlamasligi, ko'kalamzor hududlarning mavjud emasligi va h.k. Maxallada sobiq ittifoq davrida qurilgan ko'p qavatli turar-joy binolari va asosiy ko'chalarning ta'mirtalabliligi va yakka tartibdagi turar-joy binolari bugungi kun shaxarsozlik talablariga javob bermaydi. Uylarning ayanchli ahvoldaligi mahalliy aholiga noqulayliklar keltirib chiqarmoqda. Maxalladagi mavjud bo'lgan bog'cha va maktablar zamonaviy talablarga javob bermaydi. Shuningdek mahalliy aholi uchun madaniy va jismoniy hordiq chiqarish uchun yetarlicha rekreatsion zo'nalar tashkil etilmagan. Loyihadan asosiy maqsad yahlit kompozitsion yechim takif

etishdir. Aholiga qulaylik yaratish maqsadida maxalla markazi tashkil etilib, aholi dam olish va ko'ngil ochish maydonchalari loyihalandi.

Maxalla hududi ko'kalamzorlashtiriladi. Buning uchun soya beruvchi va dekorativ daraxtlar mavsumiy gullaydigan butalar, qishin-yozin ma'lum bir ketma-ketlikda gullaydigan anvoi gullar ekish rejalashtirilgan. Maxalla hududida tashkil etilgan alleya transport qatnovidan butunlay ozod etib loyihalangan. Bu esa aholining ushbu shovqindan, changdan, havf-hatardan yiroq bo'lishiga zamin yaratadi. Bundan tashqari alleya hududida favvorali maydon mavjud bo'lib, u aholiga maroqli hordiq chiqarishga yordam beradi.

Mavze hududida ko'plab sport maydonchalari, kichik bolalar uchun o'yin maydonlari, kattalar dam olishi uchun tinch hududlar tashkil etilgan.

Ushbu loyihada ko'zda tutilgan barcha yechimlar keyinchalik Namangan viloyatida rekonstruksiya qilinayotgan yoki yangidan barpo etilayotgan barcha hududlar uchun etalon vazifasini bajarishi ham mumkin.

III. TRANSPORT MUHANDISLIK VA KOMMUNIKATSIYALARI

BO'LIMI

Bitiruvchi: _____ B.Hakimov
(imzo)

Rahbar: _____ I.Yakubjanov
(imzo)

III.1 Dexqon MFYda zamonaviy mahalla markazi muhandislik tashkil etish va transport bo'limi.

Muhandislik tarmoqlari haqida umumiy ma'lumot.

Qishloqlarda muhandislik tarmoqlari – muhandislik kommunikatsiyalaridan, ularga hizmat qiluvchi inshootlardan va turli yordamchi qurilmalardan iborat murakkab tizimni tashkil qiladi. Muhandislik tarmoqlari yer osti va yer usti turlariga bo'linadi (o'z navbatida yer usti tarmoqlarini ikki xilga bo'lish mumkin: bevosita yer ustida joylashgan va yerdan ko'tarilgan holatda. Ba'zi hollarda yer ustida tarmoqlar joylashtiriladi. Biroq bu loyiha turar joylarda memoriy kompozitsiyani buzadi).

Muhandislik obodonlashtirish shaharsozlik ishlarining katta qismini tashkil qiladi. Massivning bosh rejasini loyihalashda massiv hududini muhandislik tayyorlash va obodonlashtirish bo'yicha juda ko'p va o'ta muhim masalalar ko'ndalang bo'ladi, bular: vertikal rejalash va suvni qochirish; jarliqlar, ko'chkilli, suv bosadigan va botqoqli joylarni o'zlashtirish va obodonlashtirish, quruq-issiq mintaqalarda joylashgan shahar hududini suv bilan ta'minlash va sug'orish, zilzilaviy va doimiy muzliklar bilan qoplangan rayonlarni shahar qurilishi uchun o'zlashtirish; transport va piyodalar yo'llarni, avtomobil to'xtash joylari va xo'jalik maydonlarini joylashtirish; ko'kalamzorlar, dekorativ va sport ahamiyatiga ega kichik suv inshootlarini barpo etish; sport inshootlarini va kichik memoriy shakllarini qurish; ko'chalar, maydonlar va shaharning boshqa joylarini sunniy yoritish; yer osti kommunikatsiya tarmog'i va suv ta'minoti, elektr, issiqlik va gaz ta'minoti tizimining shahar rivojlanishi istiqbolini ko'zda tutgan holda uzluksiz ravishdagi faoliyati tushuniladi. Suv ta'minoti tizimiga suvni manbadan oluvchi inshootlardan tortib, uni tozalash, zaxirada saqlash va iste'molchiga yetkazishgacha bo'lgan barcha inshootlar majmuasi kiradi. Suv ta'minoti tizimi bir qancha ko'rsatkichlar bilan turlanadi. Loyihalanayotgan hudud turar joy hududi bo'lgani

uchun u yerda, o'quv muassasalari, kichik maishiy xizmat ko'rsatish binolari, jamoat binolari, undan tashqari rekriatsion hudud ham birikib ketganligi sababli madaniy-ko'ngil ochar memoriy obyektlar qatorida kichik art obyektlar ham mavjuddir.

Xizmat ko'rsatuvchi xonalarning meteosharoitini va mikro iqlimini sanitar-gigienik talablar reglamentlaydi:

1-Havo harorati;

2-Havoning nisbiy namligi;

Xonada havoning harakat tezligi.Xonada meteosharoitdan tashqari yana quyidagilar reglamentlaydi:1- havoning tezligi;2-xonadagi shovqun darajasi bezota qilmaydigan bo'lishi kerak;3- bir kishi uchun havoning sarfi SHNK asosida belgilanadi.

Insonning oz'ini xonada yaxshi his qilishi uchun obyektiv va subyektiv omillarga bog'liq holdabo'ladi. Ulardan asosiysi issiqlik va namlikning o'zaro almashinish sharoitidir.Bu sharoit har bir insonning o'z organizmiga bog'liq. Salomatlik holati asab tizimiga bajarayotgan ish kategoryasiga,ish formasi,matoning turi va sifati ,atrofdagi havoning harorati ,bosimi va atrofdagi havoning harakatlanish tezligi ham bog'liqdir.Inson tanasi issiqlik chiqaruvchi yoki yutuvchi yuza orasidagi masofaga, uning o'lchami va haroratiga bog'liq.Inson o'zini yaxshi his qilishi uchun toza havo bilan nafas olishi muhim ahamiyatga egadir. Xonalarda kondiseonerlashda hisobiy parametrlarni optimal me'yor chegarasida ta'minlash kerak :

- Hizmat ko'rsatuvchi zonada zonada jamoat,ma'muriy ,maishiy imoratlardan iboratdir; 3 SHNK 2.04.05-91*. Doimiy yoki mavsumiy ish o'rinlari uchun ilova 2 SniP 2.04.05-91*.

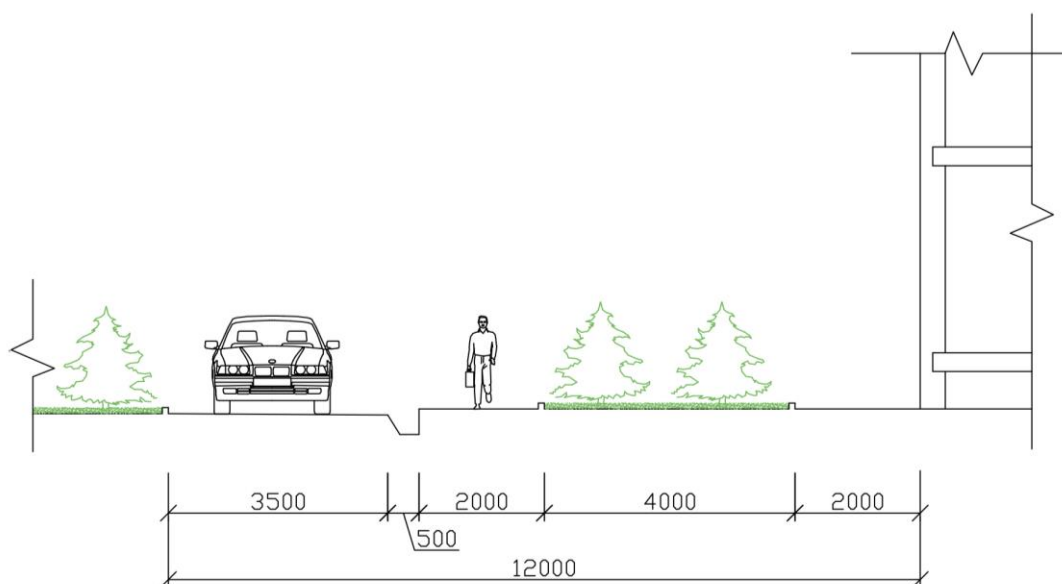
Meteosharoit optimal sharoit chegarasida yoki unga kiruvchi parametrlardan birini qabul qilish kerak.Agar bu iqtisidiy asoslab berilgan bo'lsa.

III.2 Transport tarmoqlari haqida umumiy ma'lumot.

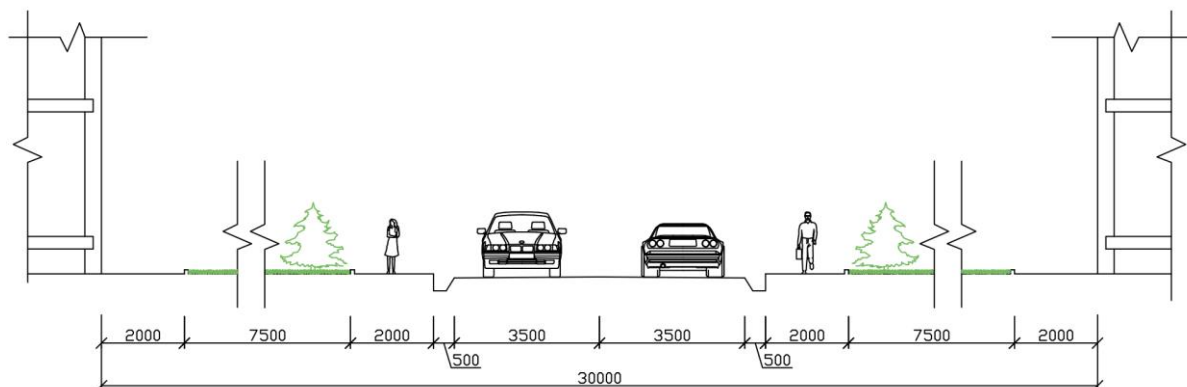
Loyihalashda transport tizimi alohida o'rin tutadi. Transport tizimi shahar aholisining aktiv hayotini ta'minlaydi va uning samaradorligini oshiradi. Aks holda transport tizimisiz ayniqsa hozirgi kunda shahar hayotini tasavvur etib bo'lmaydi. Transport va piyodalar harakatini loyihalash va uni tashkil etish shaharning me'yoriy – loyihaviy yechimida asosiy muammolaridan biridir.

Mahallaning loyihaviy tarkibida ko'cha – yo'l tarmog'ini oqilona yechimini toppish muhim masaladir. Ko'cha tarmog'ining umumiy boshtarx konsepsiyasiga bo'y so'ndirilgan .

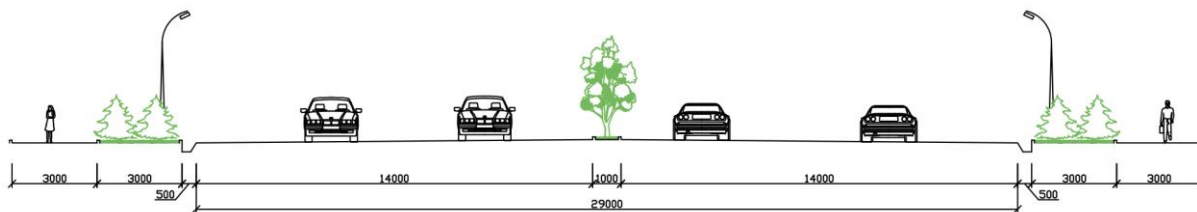
Mahalla loyihada quyidagi o'lchamdagi yo'llar qirqimlari ishlatilgan:

Mahalliy ichki ko'cha.

Mahalliy ichki ko'cha.

Tuman miqyosidagi ko'cha.

Tuman ahamiyatidagi magistral ko'chalarning kengligi turar joylarning joylashishiga qarab, qizil chiziq va trotuar oralig'ida yashil polosaning bor yoki yo'qligidan kelib chiqqan holda 29-41 m ni tashkil qiladi. Bu o'lcham yashil polosalar hisobiga o'zgarishi mumkin.

Men loyihalashtirayotgan mahalla loyihasi Jiydakapa katta ahamiyatga ega bo'lgan ko'chalarning kesishgan joyida joylashgan. Himoya hududida ya'ni ko'cha va turar joylar orasidagi masofa oralig'ida yashil ko'kalamzorlashtirish hududi joylashtirilgan. Bunda avtoulavlardan chiqadigan har xil zararli gazlardan va shouvuqundan himoya qilish asosiy maqsaddir. Asosan archa va sosna daraxtlarini ekishni loyihalashtirdim, chunki, ma'lumki archa va sosna karbonat angidritni yutib kislorod etkazib berish miqdori boshqa daraxtlarga nisbatan yuqori. Bu esa o'z navbatida kichik tuman loyihasida mikroiklimni yaratishga xizmat qiladi.

Mahalliy ichki ko'chalar ham avtoulavlarning o'zidan chiqaradigan vibratsiyasiga chidamli. Umumiy eni 6 va 3.5 metrni tashkil etadi. Yo'llar avtoulavlarning erkin harakatlanishiga to'sqinlik qilmaydi. Lekin, bunda kesib o'tuvchi (skvoznoy) yo'llarga yo'l qo'yilmagan.

Mahallaning ichki ko'cha va yo'llar - binolar guruhiga yoki alohidagi bino va inshootlarga, madaniy- maishiy ob'ektlarga, do'kon, maktab, bog'chalarga, xo'jalik maydonlariga, yong'inga qarshi gidrantlar va boshqa xo'jalik va xavfsizlik xizmatlari obyetlariga xizmat qiladi.

Ko'chalar shaharlarning dastlabki shakllana boshlagan paytlardan boshlab shakllanadi. Shaharda transport tizimini tashkillashtirish shahardagi aholi zichligi har 1000 kishiga to'g'ri keladigan avtomobillar soniga, tarixan shaharning shakllanishida

ko'cha-yo'l tarmog'ining qaysi sxema asosida shakllanganligiga bog'liqdir. Zamonaviy shaharsozlikda transport tizimini maqbul yechimini yaratish shaharni shakllantirishda asosiy rol hisoblanadi.

Transport tizimi quyidagilardan iboratdir:

- ko'cha-yo'l tarmog'i;
- jamoat transport tarmog'i;
- tashqi va shahar oldi transporti;
- transport infrastrukturasini.

Ko'cha – bu aholi turar joylarining bir qismi bo'lib, shahardagi barcha harakatini uzatishga ,oqava suvlarini oqizishni tashkil etish ,yer osti tarmoqlarni o'tkazish ,ko'kalamzorlashtirish va yer osti qurilmalarini o'rnatishga mo'ljallanadi.

Bundan tashqari ko'chalar – bu shahardagi bin ova inshootlar ansambliga estetik , ekologik ruh bag'ishlovchi ochiq fazoviy muhitdir. Ko'chalarning eni bosh rejada belgilanuvchi “Qizil chiziq” lar bilan belgilanadi.

Qizil chiziqlar qarama-qarshi joylashgan, sanoat rayonlarini,bog'larni,hiyobonlarni,sport majmualari ,turar joylar va boshqa inshootlarni ko'cha hududidan ajratib turadi.

Qizil chiziq chegarasida ko'cha tarafga o'tuvchi bino va inshootlar yoki ularning biror qismini ko'rish qat'yan ta'kidlanadi.

Ko'cha elementlari:

1-qatnov qismi ; 2-ajratuvchi polosa; 3-ajratuvchi yashil chiziq; 4-ariq; 5-piyodalar yo'lkasi; 6- tashqari yoritish tarmoqlari.

Ko'chaning qatnov qismi bir yoki bir nechta lentadan iborat bo'lib , lentaning kengligi ko'cha kategoriyasidan kelib chiqqan holda 3-3.75 m ni tashkil etadi.

Turar joy ko'chalari:

Mahalla va turarjoy dahalarining shahar magistrallari bilan bog'lashda transport va piyodalar uchun xizmat qiladi. Turar joy ko'chalarida harakat hajmi 100-150 avto/soatga teng. Odatda bunday ko'chalarda jamoat transporti harakati yo'lga

qo'yilmaydi. Turar joy ko'chalarida qatnov qismining o'qlariga nisbatan egrilik radiusi 125 m bo'lib, eng katta bo'ylama qiyalik 8% (tog'li hududlarda 10%) ni tashkil etadi. Bunday ko'chalarda hisobiy tezlik 60 km/s ni tashkil etadi. Turar joy ko'chalariga alohidagi yoki turar joy binolari guruhlariga olib boruvchi ichki yo'laklar bevosita qo'shiladi.

Ichki yo'laklar:

Odatta ular tuman miqyosidagi magistral ko'chaga yoki turar-joy ko'chlariga borib ulanadi. Sanoat tumanlarida esa ular orqali alohida obyektlarga boriladi.

Ichki yo'laklarida qatnov qismining o'qlariga nisbatan egrilik radiusi 30 m bo'lib, eng katta bo'ylama qiyalik 8% (tog'li hududlarda 10%) ni tashkil etadi. Bunday ko'chalarda hisobiy tezlik 30 km/s dan oshmasligi lozim.

Piyodalar yo'llari:

Piyodalar yo'llari turar joy tumanlarida, jamoat va savdo markazlarida, istirohat bog'larida, o'rmon tipidagi istirohat bog'larida dam olish maskanlarida, ko'rgazmalarda sport majmualarida va boshqa piyodalar to'planadigan joylarda loyihalalanadi.

So'ngi yillarda, shaharsozlikda piyodalar yo'llarini transport yo'llaridan imkoni boricha himoyalashga harakat qilinmoqdadir.

Men o'z bitiruv loyihamda piyoda yo'llarini, piyoda yo'laklari kabi qatnov qismi bo'ylab emas, balki erkin ravishda, madaniy-maishiy markazlarga, jamoat transporti bekatlariga, mahsus alleyalariga, piyodalar uchun ajratilgan ko'chalarga chiqadigan qilib loyihalashni taklif etdim. Piyodalar yo'llari va yo'laklari uchun maksimal bo'ylama qiyalik 8% ni tashkil etadi.

Quyida turli toifadagi ko'cha, yo'l va ichki qatnov qismlarining kengligi keltirilgan.

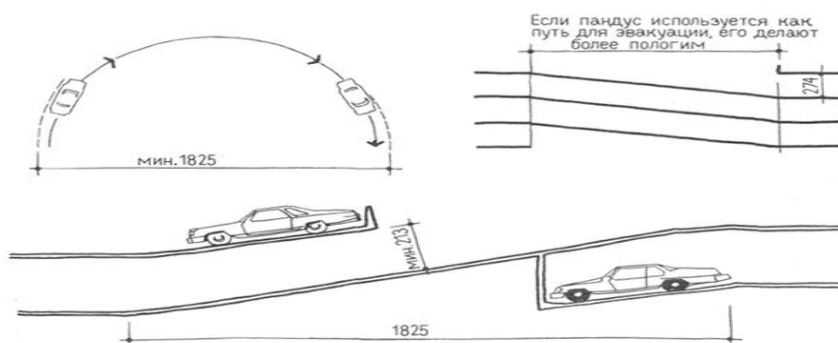
№	Ko'cha-yo'l toifalari	Bitta polosa kengligi, m.	Ikkala yo'nalishda harakat polosalari soni	
			Kamida	Istiqboldagi harakat hajmini hisobga olgan holda
	Tezkor yo'llar	3,75	6	8
2	Shahar ahamiyatidagi magistral ko'chalar:	3,75	6	8
	- uzluksiz harakatdagi;	3,75	4	6
	- harakati boshqariladigan.			
3	Tuman ahamiyatidagi magistral ko'chalar	3,75	4	6
	Yuk transporti harakati uchun yo'llar	3,75	2	4
4	Mahalliy ahamiyatdagi ko'cha va yo'llar:			
	- Turar joy ko'chalari;	3	2	4
	- sanoat zonasidagi yo'llar;	3,75	2	4
	Poselka yo'llar	3,5	2	2

Avtoturargohlar qanday va qayerda joylashishidan qat'iy nazar binoning ichidami yoki tashqarida ularni erkin harakatlanishga imkon yaratilgan bo'lishi kerakdir. nafaqat, turar joylarda yashovchi fuqarolar erkin

Qishloqda transportlarning ichki qatnovi muhim ahamiyat kasb etadi. Albatta, turar-joylari bo'lan joylarda avtoulavlar ham bo'ladi, ularni qatnovi, turishi uchun sharoit kerak bo'ladi. Loyihamda shularni hisobga olgan holda , avtoturargohlarni turarjoy binolarini yoniga qavatli qilib loyihalashni taklif etdim. Bu tipdagi turargohlar, hozirgi zamon talabi desa ham bo'ladi. Chunki, aholi soni o'sishi hisobiga ulovlar soni ham o'smoqda. Joylarni tejash, joydan unumli foydalanish maqsadida ham hozirda bu usul keng qo'llanilmoqda, Albatta, o'ziga yarasha kamchiligi ham bor. Agar barcha texnik talablar bajarilsa, bu kamchiliklar yutuqqa aylanadi. Har bir turar joy binosi tagidagi avtoturargoh 2-qavatdan iboratdir. Tabiiy yoritilmaydigan avtoturargohni yoritish maqsadida binolarning tom qismiga quyosh batareyalari o'rnatilgan. Ular quyosh nurlari yig'ib, yer to'la qismidagi chiroqlarni yoritib turadi, Undan tashqari qolgan, ya'ni yig'ilgan energiyani binolardagi podyezdlarni yoritishga sarflanadi.

Avtoulavlarning pana yoki ochiq havoda joylashtirilishi ham hisobga olinishi kerak. Kichik tuman loyihasining umumiy maydoniga nisbatan eng optimal masal yechimini tanlashga harakat qildim.

Quyida avtoturargohlarni loyihalashda qo'llaniladigan va qurilish boshqarmalari tomonidan tavsiya etiladigan o'lchamlar ko'rsatilgandir:

Agar ikki qavatli avtoturargohlarda panduslarni joylashtirish qiyin bo'lsa, pastki qavatni chuqurlashtirish va yuqori qavatni yarim qavat balandligida qisqarishi hisobiga joylashtirish mumkin. Avtoturargohlar qanday va qayerda joylashishidan qat'iy nazar binoning ichidami yoki tashqarida ularni erkin harakatlanishga imkon yaratilgan bo'lishi kerakdir. Nafaqat, turar joylarda yashovchi fuqarolar erkin qatnashi, balki, yong'in, tibbiy yordam yoki har qanday favqulotda vaziyatlarda avtoulavlarni harakatlanishiga imkon yaratilgan bo'lishi kerak.

O'z boshimchalik bilan yo'llarni to'sishga qat'iyan man etiladi.

Ayrim hollardagina to'sish mumkin, agarda mashinalarning kirish-chiqish yo'llari nazorat etilsagina bugun ruhsat etiladi.

Ruhsat etilmaydigan vaziyat.

To'g'ri rejalashtirilgan avtoturargoh.

IV. EKALOGIK, IQLIM SHAROIT YECHIMI

BO'LIMI

Bitiruvchi: _____ B.Hakimov
(imzo)

Rahbar: _____ I.Yakubjanov
(imzo)

IV.1 Dexqon maxalla markazini loyihasiga xavfsizlik choralarini ishlab chiqish.

Zamonaviy qurilishda mehnat havfsizligining o‘rni va ahamiyati.

Mehnat havfsizligining zamonaviy qurilishdagi vazifasi ishchi va hizmatchilarning yashashi va mehnat jarayonida sog‘liqni saqlash, ya’ni kasbiy kasaliklar, tasodifiy jarohatlanish kabi baxtsiz hodisalarni oldini olishdan hamda, tabiiy texnogen texnika va harakat havfsizligi sabablariga ko‘ra ishchilarning sog‘lig‘ini, mehnat qobiliyatlarini saqlash, shikastlanish, nurlanish, avariya, yong‘in va boshqa kasb kasalliklarini oldini olish va bu sohadagi qonunchilik hamda mehnat muhofazasiga bag‘ishlangan boshqa me’yoriy hujjatlarni o‘rgatishdan iboratdir.

Mehnat havfsizligi hizmatining asosiy vazifalari qurilish maydonlarida va uning bilan bo‘liq bo‘lgan ish jarayonlarida sodir bo‘ladigan jarohatlanish va boshqa baxtsizliklarni keltirib chiqaradigan sabablarni bartaraf qilish va tashkilot ma’muriyatini ishchi va xizmatchilarga ish sharoitini yaxshilab berish, ustidan nazorat qilib turishi, fan va texnika yutuqlarini joriy qilish asosida mehnat havfsizligi va himoya vositalarini mutassil takomillashtirish, qurilishda mehnat madaniyatini oshirish, baxtsizliklarni oldini olishga qaratilgan tashkiliy va texnik, hamda sanitariya tadbirlarini ishlab chiqarish, ularni joriy qilish va hokozolardan iboratdir.

Shahar qurilishining asosiy vazifalaridan biri – aholi yashash uchun qulay sanitariya-gigienik sharoitlarni ta’minlashdir.

Bu vazifa juda ko‘plab yo‘llar bilan, jumladan, shaharlarning sanitariya obodonchiligi va tuproq, suv, havo basseymlarining tozaligi, shuningdek shahar hududining tozaligini saqlash yo‘llari bilan hal qilinadi. Shaharlarni sanitariya obodonchiligida shahar hududlarini tozalash va yig‘ishtirish jiddiy ahamiyatga egadir. Toshkent shahri uchun mo‘ljallangan turar joy tumanlarni QMQ va SHNQ da ko‘rsatilgan me’yorlardan chiqmagan holda.

Bosh tarx bo'yicha loyihalalanayotgan turar-joydagi o'rta qavatli turar-joy binolari shamol yo'nalishi va quyosh nurining yo'nalishiga qarab loyihalandi. Bunda turar joy binosining shamolatish va quyosh nurining 1 sutkada kamida 3 soat davomida tushib turishi lizim.

QMQ 2.01.03 – 96 ga asoslanib 100 yilda 1 marta 8 ball ga teng yer silkinishlari kuzatiladi. Yerning muzash qatlami 0.6 m ga teng.

Qurilish jarayonida barcha sanitariya - gigiena talablariga javob beradigan qilib loyihaladim. Qurilish paytida quruvchilar dam olish zonalari, bino sanuzellar, tez alangalanuvchi qurilish ashyolarini alohida omborlarda saqlanishi. Qurilish mavsumiga mos ravishda maxsus ish kiyimlarini tavsiya etdim. Vaqtinchalik suv, kanalizatsiya quvurlari, elektr bilan ta'minladim. Qurilish mavsumiga qarab ikki yoki uch smenada ishlash uchun barcha sharoitlar yaratilgan. Undan tashqari tez tibbiy yordam ko'rsatish punktini ham hisobga oldim. Qurilish zo'nasidan chiqishda yirik avtoulavlarni g'ildiraklarini mahsus ishlov beribgina, qurilish zo'nasidan chiqarishni ham loyihamda taklif etdim.

Uychi tumani dexqon mahalla markazini loyihasiga mehnat xavfsizligi yuzasidan mehnat sanitariya va gigienasi ta'minlanishi uchun quyidagi tadbirlar bajarilgan:

Mehnat gigienasi – u ish jaroyaniga atrof muhitni ishlayotganlar organizimga ta'sirini o'rganadi va undan sanitar-gigienik hamda davolash-profilaktika choralar ko'rish maqsadida foydalaniladi. Bu ishlar ish joylarida sharoitini yanada yaxshilashga qaratilgan. Bu esa ishlab chiqarish jamoalarining ish qobiliyatini sog'lom va yuqori darajada bo'lishini ta'minlaydi.

Qurilishda ishchilarning mehnat faoliyatini yaxshilash uchun kerakli shart-sharoitlar yaratilishi va har bir ishchi tibbiy ko'rikdan o'tgan bo'lishi kerak. Ular changli ishlarni bajarayotgan vaqtida og'iz va burunlariga resperatorlar, ko'zlarni zararlnishini oldini olish maqsadida himoya ko'z oynaklari taqishlari, qo'llariga esa maxsus himoya qo'lqoplarni kiyishlari kerak.

Loyihalashtirilayotgan hududimda shamol shimoliy sharq va janubiy sharq tomondan esadi. Loyihada yashash uchun qulay sharoit va shahar talablariga mos g'oya yaratishga harakat qildim. Rekratsiya zonasining turar joy hududiga qo'shib

ketishi, manzarali daraxtlar ekilgan uzun aleya va ularga ulangan favvorali maydonlar loyihasini taklif ettim. Binolar ochiq terassalarga ega, ular gidroizolyatsiyalangan bo'lib, ekalogiyaga foyda keltirish maqsadida tabiiy o'simliklar ekish orqali havoni yanada tozalashga va ochiq havoda dam olishga hizmat qiladi. Bu ham bolalarni salomatligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi va ta'lim jarayonini yaxshilanishiga ko'maklashadi.

Men loyihashtiryotgan mahalla loyihasida, chorahaga shaharsozlik aksenti sifatida, shaharda baland qavatli binolar soni kam, shuning uchun balandligi 5-qavat bo'lgan binoni asos qilib oldim. Qolgan turar joy binolarning umumiy nisbatdagi balandligi 4 qavatni tashkil etadi. Umumiy binolar tashqi silueti va kompleks jihatidan bir-biri bilan uzviy bog'lanib, mavze yonidagi bog' hudud ham turar joy binolari kompleksiga mutanosib bo'lib, tugal ko'rinishni oladi.

Ko'cha yuzalarida joylashgan turar joy binolarining birinchi va ikkinchi qavatlariga maishiy hizmat ko'rsatish punktlari rejalashtirilgan. Loyihada turar joy binolarining tom qismida " Quyosh batareyalari " va " Yashil tom" tizimlarini qo'lladim. Bu tizimlar nafaqat , binolarda balki hovlilarda ham kichik art obyekt ko'rinishida qo'llanilishi mumkin. Ekspluatasiya davri uchun barcha sanitariya muammolarini hal qildim. Ya'ni chiqindi tashlash joylari, avtoulavlarni doimiy yoki vaqtinchalik turishlari uchun avtoturargohlar. Doimiy avtoturargohlar turar joy binolarining yer to'la qismida joylashtirdim. Sprinkler tizimini, konditsiya tizimini, ventilyatsiya tizimi masalalarini yechdim. Avtoturargohda zaharli gazlarni atmosferaga filtratsiya orqali chiqazish choralari ham hisobga olingandir. Mehnatni muhofaza etishda zarur bo'lgan chora tadbirlar loyihalash davrida ikki bosqichda hal etilgan.

Qurilish jarayonida mehnat xavfsizligi.

Qurilish maydonida ish boshlashdan 3 oy oldin buyurtmachi tomonidan bosh pudrat tashkilotiga barcha qurilish loyihalari to'liq ishlangan holda taqdim etilgan. Bu loyihalar tarkibidagi ularning ajralmas qismi hisoblanuvchi qurilishni tashkil etish loyihalari bo'lmog'i shart va ularda havfsizlikni ta'minlash masalalarini hozirgi zamon talablariga javob bera oladigan holda to'liq aks ettirilgandir.

Mehnatni muhofaza etishda zarur bo'lgan chora tadbirlar loyihalash davrida ikki bosqichda hal etilgan.

Birinchi bosqich - loyihalash davrida qurilishni tashkil (QMQ) loyihasini tuzish, ya'ni qurilishdagi yalpi ishlar ketma-ketligini va umumiy havfsizlikni ta'minlovchi tadbirlardan iboratdir;

Ikkinchi bosqich - qurilish chog'ida surinkali davom etadigan ishlarni bajarish jarayonida havfsizlikni ta'minlaydigan ishni bajarish loyihasini tuzishdan iboratdir.

Mehnat havfsizligi dastlab loyihani tuzuvchi tashkilot tomonidan qurilishni tashkil etish loyihasida, bosh pudratchi tashkilot tomonidan esa ishni tashkil qilish loyihasida aks ettiriladi. Bu loyihalarda ko'riladigan jami masalalar uchta, ya'ni umummaydon xavfsizligi, tartibod jarayonidagi xavfsizlik va mahsus masalalardir. Umummaydon masalalari qurilish va bosh rejasida ko'rib, maydonni tanlash va mashina mexanizmlar uchun kirish va chiqish yo'llarini belgilash, ishchilarni belgilash, ishchilar va rahbar muhandislar uchun zarur bo'lgan barcha yordamchi inshootlarni, ya'ni yechinib-kiyinish, ovqatlanish va yuvinish xonalari, sanitariya qoidalariga rioya qilingan holda joylashtiriladi. Vaqtinchalik foydalanish uchun elektr tarmog'i, issiq va sovuq suv, hamda oqava suv uzatgich tarmoqlari, aloqa va radio tarmoqlari kabi inshootlarni aniq hisoblar asosida to'g'ri joylashtirishni o'z ichiga oladi.

Qurilish jarayonida ifodalanovchi ikkinchi masala tartibot va mehnat jarayoni haritalarida o'z yechimini topadi, unda ishchining salomatligini himoya qilish borasida aniq hisoblarga asoslangan va mahalliy ish sharoitlarini inobatga olgan muhandislik mulohazalari o'zini yagona aniq yechimini topgan bo'lishi lozim.

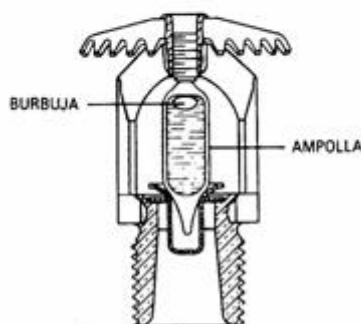
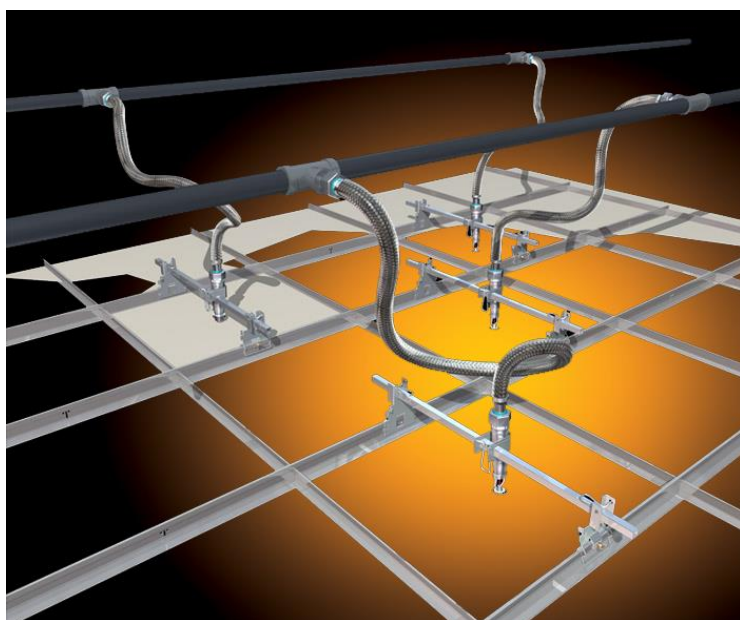
Uchinchi mahsus masalalar turkumini hal etishdan iborat bo'lib, mahalliy yer, iqlim va ekologik shart sharoitlaridan kelib chiqqan holda, quruvchi va atrof muhit uchun hatarsiz bo'lgan manbalardan foydalanib, havf-hatar manbalarini esa bartaraf qilinishiga qaratilgan. Ya'ni qurilish maydonidagi barcha kommunikatsiya, injenerlik jihozlarini mahalliy hokimiyat bilan kelishgan holda ko'chirish yoki vaqtinchalik to'xtatilish nazarda tutilgan.

Ishlarni rejali va havf – hatarsiz olib borilishi, bosh tarxdagi xavfsizlik tartiblari, mahalliy tadbirlarni qay darajada hal qilinganligiga va iqlim sharoitlari

qanchalik to'liq hisobga olinganligiga bevosita bog'liqdir. Qurilish bosh tarxida mehnat muhofazasining texnikaviy va tashkiliy majmuasi hal qilinadi.

Yong'in xavfsizligi.

Yong'indan asosiy himoya bu loyihani va loyihada qo'llanilgan qurilish ashyolarini to'g'ri tanlanganligidan iboratdir. Xonadonlardagi xonalarda yong'in havfsizligi choralarini ishlab chiqdim. Asosiy o't o'chirish quroli suv bo'lganligi uchun, o't o'chirish bo'limlarini joylashish radiusi ham hisobga oldim. Turar-joy va turar-joy bo'lmagan binolar yong'in gidrantlari loyihada joylashishini ko'rsatdib o'tdim.

SPRINKLER tizimining umumiy ko'rinishi.

Yong'inni tez bartaraf etish uchun sprinklerli avtomatik tizimni taklif etdim. Standart sprinkler eruvchan ventil ko'rinishda bo'lib, yong'in paytida ventil teshigi erishi natijasida yuqori bosim ostidagi suv yong'inni o'chiradi. Sprinklerlarni 3-4 metr masofa bilan o'rnatiladi. Turar joy binolarida sprinkler tizimi asosan chiqindi quvirlari, yer ostida joylashgan avtomobillar avtoturargohida, turar joy binolarini 1 va 2-qavatlarida savdo ko'rsatish punktlarida o'rnatiladi. Undan tashqari ularni yo'laklarda yoki xonadonlarning kirish qismida joylashtirish tavsiya etiladi.

Sprinkler tizimi iqtisodiy jihatidan tejamkor hisoblanadi. Yong'in paytida yong'in havfsizligi hodimlari kelgunlariga qadar olov otashini so'ndirib turadi, ya'ni zararni minimallashtiradi. Ya'na uni har bir obyektga individual holda hisoblab, analiz qilgan holda tavsiya etiladi. Yoki birlashtirilgan sprinkler tizimi va mahalliy o't o'chirish asboblari bilan foydalanish mumkindir. Binoning har qaysi bloklari oldida o't o'chirish gidrantlari loyihalashtirdim. Har bitta podyezdning kirish qismida yong'inga qarshi qutilarni o'rnatishni taklif etdim.

Binolarning birinchi va ikkinchi qavatlarida maishiy - xizmat do'konlari bo'lmaganda, birinchi qavatning kirish qismiga mahalliy o't o'chirish qutilarini o'rnatdim.

Binodan chiqishning asosiy eshigini ham, yong'in havfsizligi me'yorlariga binoan tashqariga ochiladigan eni 1.4metrli, umumiy og'rligi yong'in paytida erkin ochish mumkin bo'lgan metall va yog'och aralashgan eshiklari loyihaladim. Eshiklarda ochilmaydigan framugalar ham ko'zda tutilgan. Binolarda yong'in chiqish havfini va undan zararlanish miqdorini minimal darajaga yetkazishga harakat qildim. Zinapoyalarda 1.4x0.75 metr o'lchamdagi derazalarni loyihada taklif etdim. Ular qavatdagi zararli hidlarni tashqi havo bilan almashtirib, zinapoyalarda mikroiklim yaratadi. Qish va o'tish mavsumlarida konditsiya jihozlari bu vazifani bajaradi.

Evakuatsiya yo'llari.

Malakaviy bitiruv ishida taklif etilgan 5 qavatli turar joy binolari loyihasida qavatdan chiquvchilar soni va zinapoya bo'limlari yong'in havfi bo'yicha binolarni klassifikatsiyasini hisobga olgan holda SHNK 2.01.02 ga muoffiq loyihalashtirilgandir. Bino atrofidagi yo'lak (otmoska)lardan odamlar ustiga oyna siniqlari tushishidan saqlanish maqsadida, o'tish yo'laklariga to'siqlar o'rnatish rejalashtirilgandir.

Qurilish jarayonida yong'in havfi paydo bo'lgan vaziyat uchun evakuatsiya yo'li ishlab chiqdim. Undan tashqari yonish havfi yuqori bo'lgan qurilish ashyolarini yonmaydigan yoki qiyin yonadigan ashyolardan qurilgan vaqtinchalik yoki doimiy omborlarda saqlanadi. Har bir omborning yonida PK (yong'in kranlari) ni

loyihaladim. Ularni har 25metr oraliqda joylashtirdim. Turar joy binolarining maishiy – xo‘jalik do‘konlarida konditsiya va sprinkler tizimini loyihaladim. Bu qish va o‘tish mavsumida ichki mikroiklimni avtomatik ravishda bir me‘yorda saqlanishiga ko‘maklashadi. Har bir turar joy binosining kirish qismida evakuatsiya yo‘llarini loyihada ko‘rsatdim.

XULOSA

Bugungi kunda O'zbekistonda ko'p sohalarda islohotlar, xalq farovonligi yo'lida olib borilayotgan ishlar qatorida arxitektura va shaharsozlik sohasida olib borilayotgan ishlar ham diqqatga sazovordir. 2016-yilda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev tomonidan qabul qilingan Uychi tumanidagi Dexqon maxalla markazini me'moriy rivojlantirish konsepsiyasi" shaharsoz arxitektorlarni yanada mas'uliyat bilan xalq farovonligi yo'lida rivojlantirishga ruhlantirmoqda. Shularni inobatga olgan holda men ham bitiruv malakaviy ishim mavzusini Uychi tumanidagi Dexqon maxallasini ekspremental mavze deb tanladim. Diplom ishimni loyihalash jarayonida men hududni chuqur o'rgandim, mamlakatimiz va chet el zamonaviy tajribasidan foydalangan holda, o'z hududimda iqlim sharoitlariga mos, xalqimiz uchun ham an'anaviy ham zamonaviy bo'lgan turar joy binolari, ma'rifat markazlari-kutubxona va o'quv markazlarini, mahalla yig'ini, rekreatsiya dam olish hududlarini arxitektura rejaviy loyihaladim. Asosiy maqsad mavzeda yashovchi aholiga ham yashash uchun, ham farzandlarning ma'naviy –ma'rifiy komolga yetishi uchun, aholining dam olishi uchun qulay shart sharoitlar yaratishdan iborat bo'ldi. Men ushbu loyihamda buni uddasidan chiqdim deb o'ylayman. Kelgusida men yaratgan ushbu loyihada ko'zda tutilgan barcha yechimlar, xalqimizga manzur bo'ladi deb umid qilaman va Namangan viloyatidagi shahrlarning rekonstruksiya qilinayotgan yoki yangidan barpo etilayotgan barcha hududlari uchun etalon vazifasini bajaradi deb o'ylayman.

Foydalanilgan adabyotlar.

1. Isamuhammedova D. U. "Shaharsozlik asoslari".
2. Isamuhammedova D. U. "Turar- joy tumani loyihasi"
3. Uralov. A. S., Adilova L. A., Nozilov D. A., Toshtemirov R. T. "Landshaft arxitekturasini" darslik : Cho`lpon nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, Toshkent 2014
4. Adilova L.A. "Landshaft arxitekturasining nazariyasi" Toshkent, 2015
5. Cherepanov V. A. "Transport v planirovki goroda" Moskva, Stroyizdat, 1970 g.
6. QMQ 2.07.01-03 "Shahar va qishloq aholi punktlari hududlarini rivojlantirish va qurilishni rejalashtirish" Toshkent-2006.
7. "Shaharsozlik asoslari" Isamuhammedova D. U. Toshkent, 2014-yil
8. QMQ 2.05.02-07 "Avtomobil yo'llari" Toshkent-2007.
9. Grodzinskiy A.M. Allelopatiya rasteniy i pochvoutomlenie. Izbr.trudy Tsentral'no-respublikansko botanicheskogo sada AN USSR. -Kiev: Nauk.dumka, 1991. S.173-174.
10. A. I. Kolesnikov – «Vertikal'noe ozelenenie». 1964y.
11. S. Ya. Sokolov, I. P. Zamotaev – «Spravochnik po lekarstvennym rasteniyam». Fitoterapiya. 1987y.
12. Bakutis V.E., Butyagin V.A., Lunts L.B. «Injenernoe blagoustroystvo gorodskix territoriy». Moskva, Stroyizdat, 1971 g.
4. Azimov X.A "Qurilishda mehnat havfsizligi" T-2003y.
5. QMQ 2.08.01-05. "Turar joy binolari" Toshkent-2006y.
6. QMQ 3.01.02-00 "Qurilishda havfsizlik texnikasi" Toshkent-2005y.
7. SHNK 2.01.02-04 "Yong'in havfsizligi" Toshkent-2004y.
8. QMQ 2.07.02-96 "Insonlarni hayoti va faoliyati" Toshkent-1996y

Foydalanilgan internet saytlar:

1. www.google.uz/transport tizimi
2. www.tiu.uz
3. uz.wikipedia.org
4. www.topglobus.ru
5. www.testing.uz
6. www.docs.cntd.ru
7. www.base.garant.ru
8. www.floristics.info
9. www.archi.ru
10. [http/www.Totalarch.ru](http://www.Totalarch.ru) internet sayti.

Ilovalar

